

PRESSET.

mediering
2021

PRESSET.

jubilæumsutgave

mediering 2021

*utgaven
er gratis*

Innhold

Leder.....	5
Redaksjonen	6
Bidragstere	7
Digitaliseringens konsekvenser for kommunikasjon	10
Mediering med verden via bildeportalen	18
«Ingen kommentar»: Når politikerne ikke svarer	20
Kan en heldigitalisering av kommunikasjon dekke grunnleggende, menneskelige behov?.....	24
Ensomhetens tidsalder?.....	31
Hvordan å kommunisere på 1, 2, 3... og 5?.....	34
#MedieringAvSamfunnet.....	36
A digital deep dive into what actually makes up a person	42
Ufølsomhet satt i system	45
Sosiale medier - en ny arena for mekling	53
Når fakta ikke lenger er fakta	60
Noter og bibliografi	66
Trykkinfo	68

Så var vi her igjen nok en gang, midtveis i høstens hektiske, stressende og kortvarige semester, fylt til randen med lange pensumstekster, innleveringsfrister og ikke minst det vi gleder oss mest til hvert eneste år: et fantastisk jubileum.

Mye har skjedd, det er det ikke å komme unna. Særlig vanskelig har det vist seg å sveipe de foregående pandemi-månedene under teppet uten problemer, og vi som alle andre (særlig studenter landet rundt), har merket på virusets påkjenninger. Ei heller er redaksjonen vår den samme som for ett år siden og gode, fantastiske skribenter (les: venner) har gått videre til nye muligheter, studier og hverdager. Men deres tomme seter har ikke forblitt livløse, men derimot blitt fylt med ivrige, dyktige og ikke minst engasjerte nye skribenter (les: nye venner) – med den brennende interessen som trengs for å holde et magasin i live, vel innabords.

Så da var vi her igjen, med den samme gleden over å ha faktisk fått til enda et nytt jubileumsmagasin nesten boblende ut av oss. Gleden over å ha fått til tre stappfulle, helstressende, hektiske og innholdsrike år fylt til randen med prosjekter, artikler, møter, tidsfrister og ikke minst morro. Og nå som tre år er gått siden vår lille oppstart, kan vi vel si at dette, det magasinet du nå sitter og leser, er blitt en tradisjon. En tradisjon vi skal sørge for å alltid etterleve, en tradisjon vi alltid skal legge alt vi kan inn i og en tradisjon vi stolt skal invitere venner, familie, medstudenter og alle vi kan få tak i, til. Denne utgaven dedikeres til alle som har fulgt oss fra starten av, til alle som har kommet med støttende ord og til alle som har kommet med avgjørende tilbakemeldinger. Ikke minst dedikeres denne utgaven til alle våre tidligere skribenter og alle våre kjære lesere – gled dere til veien videre, for det gjør vi!

Dette jubileumsmagasinet har fått temaet «Mediering», og er myntet på kommunikasjon, i all dets former, fasonger og medierte varianter. Vi ønsket å rette fokuset mot noe som kanskje mange tar for gitt, men som alltid har vært og alltid vil være en av de mest sentrale aspektene av samfunnet rundt oss. Kommunikasjonsteorier, diskursanalyser, nærlesing og fjernlesing – kommunikasjon er så mangt, og ikke minst en viktig del av medievitenskapens teoretiske sfære. Dette har resultert i en samling med tekster som undersøker, kritiserer og åpner opp måtene vi kan forholde oss til selve kommunikasjonen – og det på hver sine egne måter. God lesing!

STEFFEN TOMT (f. 1997) har en bachelorgrad i medievitenskap med fordypning i estetikk og studerer en mastergrad i medieutvikling – journalistikk ved OsloMet. Tomt er sjefredaktør samt hovedstifter av PRESSET, og interesserer seg for det estetiske og fotografiske ved medier, og journalistikkens påvirkning på samfunnet.

SUSANNA MATHEA ARSKY (f. 1996) har en bachelorgrad i medievitenskap med fordypning i statsvitenskap og studerer en mastergrad i politisk kommunikasjon ved Universitetet i Oslo. Arsky er kultureddaktør og har en stor interesse for nasjonale og internasjonale perspektiver.

ALEXANDRA MEI LUNGSTØENG (f. 2000) studerer en bachelorgrad i medievitenskap ved Universitetet i Oslo med fordypning i moderne retorikk og språklig kommunikasjon. Lunstøeng interesserer seg spesielt for rollen sosiale medier har i dagens samfunn.

AYLIN THORJUSSEN (f. 2000) studerer en bachelorgrad i medievitenskap ved Universitetet i Oslo med fordypning i psykologi. Thorjussen har en kjærlighet til fotografi, mennesker, kommunikasjon, sosiale medier og fotografiets påvirkning i samfunnet.

HEGE BELLIKA HANSEN (f. 1997) studerer en mastergrad i information systems: digital business systems ved Høyskolen Kristiania. Hansen har en bachelorgrad i medievitenskap og statsvitenskap fra Universitetet i Oslo, samt erfaringer fra Universitas.

INGVILD RORGE SOLHEIM (f. 1999) studerer en bachelorgrad i medievitenskap ved Universitetet i Oslo med fordypning i kjønnsstudier og politisk teori. Solheim er spesielt interessert i medienes påvirkningskraft på publikum gjennom innflytelsen av falske nyheter.

MARIE JOHANNESSEN LIAN (f. 2000) studerer en bachelorgrad medier og kommunikasjon ved Universitetet i Oslo med fordypning i moderne retorikk og språklig kommunikasjon. Lian interesserer seg spesielt for politikk, likestilling, feminisme og klima.

SINDRE HERMAN BRENNHAGEN (f.1997) har en mastergrad i filosofi og studerer en årsenhet i litteraturvitenskap ved Universitetet i Oslo. Brennhagen jobber på Det humanistiske fakultet ved UiO og er redaktør for tidsskriftet Filosofisk supplement.

TUVA MARIE SØRUM (f. 2001) studerer en bachelorgrad i journalistikk ved OsloMet. Sørum interesserer seg spesielt for spill, litteratur og musikk, noe som skinner gjennom i hennes fokus og arbeid med medier og journalistikk.

VILDE SKAUGE-MONSEN (f. 1994) studerer en mastergrad i medievitenskap ved Universitetet i Oslo. Skauge-Monsen har en bachelorgrad i medievitenskap fra Universitetet i Bergen, samt erfaringer fra Studvest og Universitas.

VILDE BENEDIKTE DALSTØ (f. 1998) studerer en bachelorgrad i medier og kommunikasjon ved Universitetet i Oslo med fordypning i sosiologi. Dalstø interesserer seg stort for kultur, film og menneskelige aspekter og uttrykk ved medier.

Bidragstere

EKATERINA K BERGSTRØM (f. 1998) fulfører mastergraden i kunsthistorie og visuelle studier ved Universitetet i Oslo og tar videreutdanning i kultureledelse ved OsloMet. Bergstrøm er interessert i redaksjonelt design og har designet for jubileumsmagasinet i 2021.

YLVA MELBYE BERGET (f. 1996) er utdannet produktdesigner fra OsloMet, og har studert kunst ved Prosjektskolen i Oslo. Berget arbeider aktivt med grafisk design og illustrasjon og illustrerer for tredje gang jubileumsmagasinet illustrasjoner.
Instagram: [@ylviiis](#)

LITTERATURHUSET (etab. 2007) er Norges aller første litteraturhus og en scene som bringer litteratur og mennesker sammen. Litteraturhuset har gjennom utplassering og distribuering bidratt til jubileumsmagasinet spredning.
Nettside: www.litteraturhuset.no

KULTURHUSET (etab. 2013) er et av Norges mest aktive og varierte kulturhus – et yndet møtested for hovedstadens innbyggere. Kulturhuset har gjennom utplassering og distribuering bidratt til jubileumsmagasinet spredning.
Nettside: www.kulturhusetioslo.no

Tema

Mediering

Digitaliseringens konsekvenser for kommunikasjon

Mediering som begrep kan være litt vagt og vanskelig å forklare. Men enkelt forklart handler mediering rett og slett handler om kommunikasjon, og da med et særlig fokus på digital og mellommenneskelig kommunikasjon. Så hva innebærer egentlig digital kommunikasjon, og hvilke konsekvenser kan det ha?

Mange av oss kan kanskje huske en hverdag uten internett og sosiale medier, men de færreste av oss vil forestille seg det. For noen har internett og sosiale medier blitt den viktigste nyhetskilden. De store mediehusene har ofte egne sosiale medier-profiler, som en Instagram-konto eller en Facebook-side, hvor de publiserer innhold, deriblant nyheter. For sosiale medier-brukere kan det dermed være lettere å konsumere nyheter gjennom Snapchat og Instagram, fremfor å se på nyheter på lineær-TV eller lese dem i fysiske papiraviser. Takket være internett, sosiale medier og smarttelefoner kan også hvem som helst være journalister eller kringkastere. Hvis det skjer en hendelse i nærheten av deg, kan man med et enkelt tastetrykk på smarttelefonen dele hva som har skjedd på sosiale medier. Læring er heller ikke lenger forbeholdt klasserommet eller læringsbøkene. Så lenge man har tilgang til internett, så har man også tilgang til «all kunnskap». Læring har blitt mer interaktiv og umiddelbar, og det på grunn av internett og sosiale medier. Nå kan du stille Google alle slags mulige spørsmål og søkemotoren vil besvare spørsmålene ved å vise deg flere millioner svar. På internett og sosiale medier er det også alltid noen man kan stille spørsmål til, og det er alltid noen som vil veilede, gi råd eller skape dialog og diskusjon.

Uten internett og sosiale medier hadde ikke noe av dette vært mulig. Det er nesten så man fått litt frysninger av å bare tenke på hvordan verden hadde vært uten internett og sosiale medier. For på lik linje med mange unge i dag, har jeg vokst opp med mobiltelefonen og internett som en naturlig del av hverdagen. Det har åpnet opp for at jeg i løpet av barndoms- og ungdomstiden min kunne kommunisere med vennene mine til enhver tid, uavhengig av hvor vi befant oss i verden. Ulike former for digital kommunikasjon har, som man kan se, flere fordeler.

Menneskers måte på å kommunisere med hverandre på har gått fra å sende av gårde beskjeder med brevduer, til å sende digitale meldinger via en smarttelefon.

Eksempelvis kan vi mennesker takket være internett kommunisere både fysisk og digitalt om hverandre. I det ene øyeblikket kan jeg befinne meg i det samme fysiske rommet som vennene mine og diskutere noe, mens i et annet øyeblikk kommuniserer og diskuterer vi videre i et digitalt chatterom på sosiale medier.

Samtidig bør man tenke over hvilke ulemper de ulike formene for digital kommunikasjon kan ha? Kan for eksempel skriftlig kommunikasjon gjennom sosiale medier endre måten vi snakker med hverandre muntlig og fysisk på? Hvilke muligheter kan egentlig digital kommunikasjon gi oss?

Digital kommunikasjon: Fra brevdue til smarttelefonen

For å kunne besvare spørsmålene over, bør vi først ta et dypdykk i hva digital kommunikasjon er, samt undersøke hvordan vi endte opp med å bruke digitale kommunikasjonskanaler for å holde kontakt med hverandre.

Det er kanskje ikke så ofte du tenker på hvordan den teknologiske utviklingen påvirker oss. Den har blant annet bidratt til å endre måten vi både tenker på og lever livene våre på, og særlig hvordan vi kommuniserer med hverandre på. Kommunikasjon handler om å formidle og dele informasjon og ideer, og mennesker har hele tiden funnet ulike måter å kommunisere med hverandre på. Tusen år gamle runeskrifter med budskap, som er hogget inn i stein eller risset inn i tre, er eksempler på en kommunikasjonsform som mennesker brukte cirka 200 år etter vår tidsregning.¹ Runer og runeskrifter ble på denne tiden særlig brukt for å formidle budskap av religiøs art, eller som besvergelses.² Senere begynte mennesker å sende håndskrevne brev som ble fraktet av duer, såkalte brevduer, før telegrammene og faksene overtok som formidlingskanaler for nedskrevne budskap.

Det som imidlertid skiller disse kommunikasjonsformene fra dagens moderne og digitale kommunikasjon, er at de brukte veldig lang tid.

Med årene utviklet teknologien seg enda mer; nordmenn ble blant annet introdusert for fasttelefonene i 1879. Disse åpnet opp for umiddelbar og auditiv kommunikasjon mellom mennesker. Den teknologiske utviklingen stoppet ikke her. I dag er det få som har og bruker fasttelefon: mange bruker heller andre kanaler for å kommunisere med hverandre på. Dette kan skyldes oppfinnelsen av smarttelefonen, som åpner opp for at brukere har tilgang til internett og tjenester man kan finne der. Med smarttelefonen kan man enkelt og raskt sende data fra ett sted til et annet eller flere andre steder. Det er dette som er digital kommunikasjon. *Menneskers måte på å kommunisere med hverandre på har dermed gått fra å risse budskap inn i stein, til å sende av gårde beskjer med brevduer, til å sende digitale meldinger via en smarttelefon.*

Skriftlig vs. muntlig kommunikasjon

Med smarttelefonene har også bruken av sosiale medier økt drastisk, og de har blitt en sterk utfordrer til etablerte medier, som aviser, radio og TV. Utbredelsen av sosiale medier i Norge fikk fart etter at Facebook ekspanderte internasjonalt og ble tilgjengelig her til lands i 2007.³ Siden da har flere millioner mennesker opprettet en profil på Facebook, publisert innhold og kommunisert med andre brukere. Ifølge Facebooks kvartalsrapport for tredje kvartal i fjor hadde nettsammen 1,82 milliarder aktive brukere hver eneste dag.⁴ Dette viser at Facebook åpner opp for at vi mennesker har muligheten til å komme i kontakt og kommunisere med andre mennesker som både befinner seg på et annet sted og i en annen livssituasjon enn oss selv.

I 2017 skrev journalist Bård Amundsen artikkelen «Fem år av livet på sosiale medier». Her påpekte han blant annet at den globale gjennomsnittspersonen tilbringer så mye tid på sosiale medier, at man i løpet av et helt liv kan ende opp med å bruke fem år og fire måneder på Facebook, Youtube, Instagram og Snapchat.⁵ De fleste vil nok være enige om at det er en del tid brukt på å sitte foran en skjerm. Men hva kan være grunnen til at bruken av sosiale medier har økt så mye? Kan det være at vi foretrekker å kommunisere skriftlig gjennom Facebook og andre sosiale medier fremfor å ha en muntlig og fysisk samtale med hverandre?

Sosiale medier gjør det mulig å kommunisere med både få og mange, og nettkommunikasjon kan til dels ha visse likhetstrekk med muntlig kommunikasjon. Den skjer for eksempel over kort tid og kan være lite planlagt. Samtidig kan avstanden i tid og rom nærmest forsvinne, og vi kan føle på sosial nærhet til tross for at den geografiske avstanden er stor. Man bruker jo som kjent sosiale medier til å holde kontakten med blant annet familie og venner. Vi behøver heller ikke å avtale med venner om at vi ønsker å møtes for å henge sammen fysisk. Vi kan henge med hverandre, til nesten enhver tid, i ulike chatterom. Sosiale medier åpner også opp for at man kan komme i kontakt og snakke med mennesker fra andre steder i verden. På sosiale medier tar det bare noen få klikk og trykk å bli venner med eller følge personer man kanskje aldri har hørt om før.

I senere tid har det også blitt mer populært å ha videosamtaler med hverandre. Dette er noe man spesielt kan ha lagt merke til under den inneværende koronapandemien. I starten av pandemien ble videosamtaletjenester som Zoom, Teams, Skype og FaceTime helt uunnværlige for å kunne opprettholde kontakt med hverandre.

Det samme ble kommunikasjon gjennom øvrige sosiale medier. Både samtaler vi har på nett, videosamtaler eller digitale meldinger som sendes på Facebook og Instagram kan likne på samtaler vi har ansikt-til-ansikt, men er det ikke likevel noe som mangler?

Tenk over den siste samtalen du hadde med noen ansikt-til-ansikt. Kanskje smilte du, hevet et øyebryn eller nikket. Når man har slike muntlige og fysiske samtaler ansikt-til-ansikt, kan man gestikulere for å understreke et poeng. Dette viser at kommunikasjon ikke kun handler om hva man sier, men også om hvordan man sier det – på hvilken måte man uttrykker budskapet. Gjennom ulike former for digital kommunikasjon mister vi mye av den fysiske og ikke-verbale kommunikasjonen, fordi vi ikke befinner oss i det samme fysiske rommet, med den samme kroppslige tilstedeværelsen, som dem vi snakker med. Det kan være vanskeligere å lese og tolke personen man snakker med. Det går selvfølgelig an å sende hverandre smilefjes og andre emojis, men kan dette likestilles med et ekte smil om munnen eller å rynke på nesen under en samtale ansikt-til-ansikt? Å sende og motta meldinger til hverandre på sosiale medier, og for så vidt ha videosamtaler med andre, gjør at vi også går glipp av blikkontakten man har med den man snakker med.

Skal du se personen du snakker med på videosamtale direkte i øynene, må du se inn i kameraet; men hvis du mot formodning møter blikket deres på skjermen, kan det like fullt se ut som at du ser ned. Det kan også hende at de man snakker med på videosamtale, av ulike årsaker, ikke ønsker å ha på kameraet sitt, slik at man blir sittende og snakke med en svart skjerm. Da kan man spesielt kjenne på hvor avhengig man er av tilbakemeldinger i kommunikasjon med andre.

Konsekvenser av kommunikasjon på sosiale medier

Å ha stabile forhold til andre mennesker kan anses som en av de viktigste faktorene for om vi har det bra, både med oss selv og med andre. Kommunikasjon gjennom internett og sosiale medier kan bidra til å styrke det sosiale nettverket vårt, men også skjerme oss fra følelsen av ensomhet. Dette viser studier som Fulvio Castellacci, instituttleder ved Senter for teknologi, innovasjon og kultur ved Universitet i Oslo, har gått gjennom.⁶ I 2018 kunne Castellacci fortelle følgende til Forskning.no:

– Da internett kom, så man en tendens til at internett erstattet sosial kontakt i det virkelige liv, og at de som brukte internett i stor grad, ble mer isolerte.⁷

Dette forteller Castellacci til Forskning.no i 2018, og han mener at måten vi bruker internett på har endret seg. Vi bruker for eksempel internett og sosiale medier til å utvikle og dyrke allerede eksisterende vennskap. Ifølge Castellacci kan sosiale medier gjøre sosial omgang med andre mennesker lettere, samt gi oss en følelse av tilhørighet.⁸

Til tross for disse positive mulighetene ved kommunikasjon gjennom internett og sosiale medier, kan bruken av internett og sosiale medier ha noen negative aspekter ved seg.

Særlig hvis man bruker mye tid og energi på sosiale medier, så kan konsekvensene være økt narsissisme, overfladiske forhold og mer stress.⁹ På sosiale medier er man i større grad mer motakelig for informasjon som kan gjøre det lettere å sammenligne seg selv med andre, og det kan videre settes spørsmålstegn ved om dette bidrar til å svekke ens livskvalitet. Castellacci mener at referansegruppen din på sosiale medier i større grad kan ende opp med å bestå av mennesker og influencere over hele verden, som du ikke kjenner fra før av. Innholdet i kommunikasjonen mellom brukere av sosiale medier kan derfor være svært viktig. Hvis kommunikasjonen er positiv, har den mest sannsynlig den samme effekten på din egen lykkefølelse.

Kommunikasjon med andre gjennom sosiale medier kan øke lykkefølelsen og styrke din sosiale omgangskrets; men avhengig av hvem du er, kan sosiale medier potensielt også gjøre deg ulykkelig.¹⁰ Ulike former for digital kommunikasjon byr dermed både på fordeler og risikoer for de som deltar, men effekten den har på en bruker, er avhengig av vedkommendes personlige egenskaper. Ifølge Castellacci er det en kombinasjon av hvordan du bruker sosiale medier og hvordan du er som person som avgjør om din deltakelse på sosiale medier har en positiv effekt på akkurat deg.¹¹

Mediering med verden via bildeportalen

Det sies at et bilde sier mer enn tusen ord, men hvilke ord er det dagens unge voksne vil formidle? Den velkjente bildedelingssappen Instagram ble lansert i 2010, og har endret måten vi kommuniserer med verden på. Bilder som illustrerer landskap, selfier, arkitektur og reise er alle svært populære, men hvordan reflekterer de egentlig personlighetene bak kameraet?

2,7 millioner nordmenn har en profil på Instagram, hvorav 32 prosent av disse bruker Instagram daglig og befinner seg i aldersgruppen «unge voksne». Selv ble jeg medlem av Instagram i september 2012, bare tolv år gammel. Jeg har vært et aktivt medlem av appen siden den gang, men det som begynte som uredigerte bilder av «Rett i koppen»-potetmos på spisebordet til mamma, utviklet seg raskt til noe mer seriøst enn det.

Livets kunstgalleri

Millioner av bilder som beskriver folks privatliv flyr ut daglig, men hva ønsker egentlig dagens unge voksne å kommunisere med verden via den store bildeportalen Instagram? Jeg legger aldri skjul på at jeg tar Instagram seriøst, da jeg personlig har begynt å bruke appen til å fremme mitt digitale speilbilde de siste årene. Appen har blitt mitt eget lille kunstgalleri, kan man vel egentlig kalle det. Jeg vil at bildene jeg legger ut skal si noe om livet mitt, men samtidig ønsker jeg å skjule deler av meg selv som jeg ikke er klar for å vise verden ennå.

Selv tror jeg at mange unge voksne bruker sosiale medier til å fremme sitt eget image, slik som jeg selv har gjort. For noen kan denne ideen om et digitalt selv bilde føre til et ekstremt press og fokus på hvordan man uttrykker seg selv, kommuniserer egen identitet, utad til verden. Er man egentlig bra nok i andres øyne?

Artikkel
av Marie Johannsen Lian

En studie utført av forskerne Hans Christian Arnseth og Hilde Vere Hilmarsen belyser dette temaet. Ifølge Arnseth og Hilmarsen er ungdom svært bevisst på at bilder de deler blir vurdert av andre, noe som fører til at det er viktig for oss å kunne kontrollere hvilke inntrykk vi gir via visuelle uttrykk. I studien kom det frem av deltakerne la stor vekt på å fremme sine positive sider. Et slikt fokus på å fremstille seg selv på en bestemt måte, kan bli ekstremt.

Observerer gjennom kikkhull

«Bringer deg nærmere menneskene og tingene du elsker» lyder Instagram sin egen beskrivelse av plattformen. Blar du raskt gjennom «Utforsk»-siden på Instagram, kommer det opp en rekke ulike bilder. Noen er der basert på din algoritme, mens andre er der fordi de har blitt fremmet av den populære appen. På min egen «Utforsk»-side er det en fin blanding av mat, mote og mennesker som møter mine øyne.

Utfører du et raskt googlesøk, får du vite at bilder som landskap, urbane fotografier, portretter og vintage-fotografi er noen av kategoriene som får mest oppmerksomhet. Alle kategoriene kan gi innblikk i hvordan en avsender er som person, og vi som mottakere lager oss et bilde av vedkommende, både deres personlighet og livsstil.

På min egen Instagram legger jeg for det meste ut bilder av dagligdagse ting, men med et forgylt perspektiv. Jeg legger ut bilder fra da jeg besøkte naturhistorisk museum i London, ikke bare for å formidle at jeg har vært der, men kanskje også for å skape et image av at jeg er sofistisert.

Jeg legger ut bilder av at jeg er på vintage-shopping, ikke bare for å vise at jeg er miljøbevisst, men også at jeg følger trenden. Jeg legger ut bilder av båtturen jeg var på i Hellas, ikke bare for å fortelle mottakerne at jeg reiser, men kanskje også for å skape et inntrykk av at jeg er eventyrlysten. Alle bildene jeg legger ut er vinklet for å kun vise én liten side av meg, som jeg vil at andre skal se.

En studie utført av Crowd DNA² i samråd med Facebook viser at 53 prosent av deltakerne beskriver Instagram som et redskap som hjelper dem å definere hvem de egentlig er. Brukerne betrakter også Instagram som et sted hvor de ved hjelp av bildedeling føler seg nærmere venner og familie. Instagram blir nærmest et lite kikkhull, hvor andre kan observere det du selv vil de skal se. Du har makten til å bestemme hva slags inntrykk andre skal danne seg av din personlighet. Så hva vil du egentlig at folk skal se?

Hobby, livshistorie og jobb

I sammenheng med temaet mitt har jeg oppsøkt tre forskjellige Instagram-profiler, alle med helt forskjellige liv. På profil A ligger det totalt ni innlegg, hvor alle befinner seg i tre kategorier: mote, portrett og landskap. Profil A har også et tema som går gjennom profilen, hvor tre og tre bilder ligner på hverandre i farge og stil.

Eier av profil A ønsker å formidle sin interesse for fotografi, men også gi et innblikk i personlig stil.

Profil A forteller at det som startet som en profil for portrettfotografi, utviklet seg til å handle mer om egen klesstil, men også liv. Vedkommende beskriver profilen sin som en plattform hvor talentet deres blir vist frem, men også deres personlige liv.

Profil B har et lignende oppsett, men på denne profilen ligger det totalt 87 bilder. Her er det mye forskjellig, og profilen inneholder alt fra bilder av sosiale sammenkomster til reiser, fra gamle barndomsbilder til selfier. Her igjen er det tre og tre bilder som gir fra seg samme uttrykk, og man kan se at profil B går gjennom forskjellige farge-temaer i samspill med årstider. Eier av profil B ønsker å vise sine følgere hva livet deres består av. De ønsker å formidle at livet deres er innholdsrikt, samtidig som de fremmer sitt eget sosiale selvbilde.

Til slutt har vi profil C, som har et helt annerledes oppsett. Her ligger det totalt tre bilder, hvorav alle bildene portretterer eieren selv. Det er ingen temaer som går igjen, og heller ingen filter som blir brukt. Eier av profil C bruker Instagram som et sted for å poste bilder av seg selv, og ikke noe mer. De tar i bruk Instagram som en plattform for det som kan beskrives som modellbilder. Eier av profil C forteller at dette er noe de nylig har begynt med, og at de gjør det for å kunne fremme et profesjonelt image for jobbmuligheter innenfor modellbransjen.

Profilene gir oss innblikk i tre helt forskjellige liv. Noen ønsker å dele sin interesse for hobbyene sine, andre vil fremme sitt sosiale selvbilde, mens noen vil bygge et profesjonelt image innenfor spesifikke yrker. Profilene vil mediere helt forskjellige deler av livene sine, men de bruker alle samme medium for å kunne gjennomføre det: Instagram.

Forbruk og mental helse

Det er ikke tvil om at mental helse, i sammenheng med sosiale medier, er et stort tema i dagens samfunn. I en litteraturstudie som omhandler psykisk helse og kommunikasjon via sosiale medier, kommer det frem en stor økning i selvrporterte helseplager blant unge de siste tiår, samtidig som bruken av sosiale medier har økt betraktelig. Gjør kommunikasjon via sosiale medier oss enda sykere?

Resultatene av studien viser at den digitale kommunikasjonen kan både ha negative og positive sider ved seg, spesielt når det kommer til å påvirke unges mentale helse. Negative påvirkninger som stress, press og søvnvansker er bare noen få eksempler som studien legger vekt på. Studien viser også til at sosiale medier ikke kan kladdres som en isolert kilde til negativ påvirkning på psykisk helse, men det er likevel grunn til å sette spørsmålsteget ved sosiale medier som sådan.

Sosiale medier kommer til å ta større og større plass i livene våre slik som det utvikler seg nå.

Det blir ikke lenger bare brukt personlig, men også for å fremme bransjer, drive markedsføring og komme i kontakt med kunder eller tilhengere. Samtidig som vi former våre egne identiteter på nettet, er vi også med på å forme fremtiden til sosiale medier. Den ligger i våre hender.

Det sies at et bilde sier mer enn tusen ord, og hvilke ord som blir kommunisert er annerledes fra person til person. Ved hjelp av Instagram kan vi kommunisere med verden, og vi kan selv velge akkurat hva vi vil si. Noen vil kommunisere livet sitt for venner og familie, mens andre vil skape et profesjonelt image som senere kan hjelpe dem i jobbmarkedet.

Under utprøvingen av identitetsbygging på Instagram er det viktig at vi ikke legger for mye press på oss selv, og at vi tenker at budskapet vi kommuniserer er godt nok. Man er ikke alltid nødt til å kommunisere det beste med de fleste, eller ta seg selv så veldig høytidelig. Noen ganger er et uredigert bilde av Rett i Koppen potetmos på stuebordet til mamma akkurat det vi burde formidle.

«Ingen kommentar»: Når politikerne ikke svarer

«Politisk kommunikasjon» betegner informasjonsprosessen som foregår på det offentlige plan, mellom borgere og ulike politiske aktører. Det er naturligvis mange definisjoner på noe så komplekst som politisk kommunikasjon, fordi nærmest alle handlinger kommuniserer noe, og politikken berører de fleste aspekter ved livet i et demokrati.

I det daglige benyttes uttrykket kommunikasjon i stor grad som en normativ betegnelse på språklige ytringer. Politikere blir stadig sitert i media, gjennom intervjuer, taler og kommentarer. Men politikere er også kjent for å unngå ladede spørsmål ved å svare på noe annet. Den tidligere danske politiker Lene Esbensen (Konservative Folkeparti) har en gang uttalt følgende:

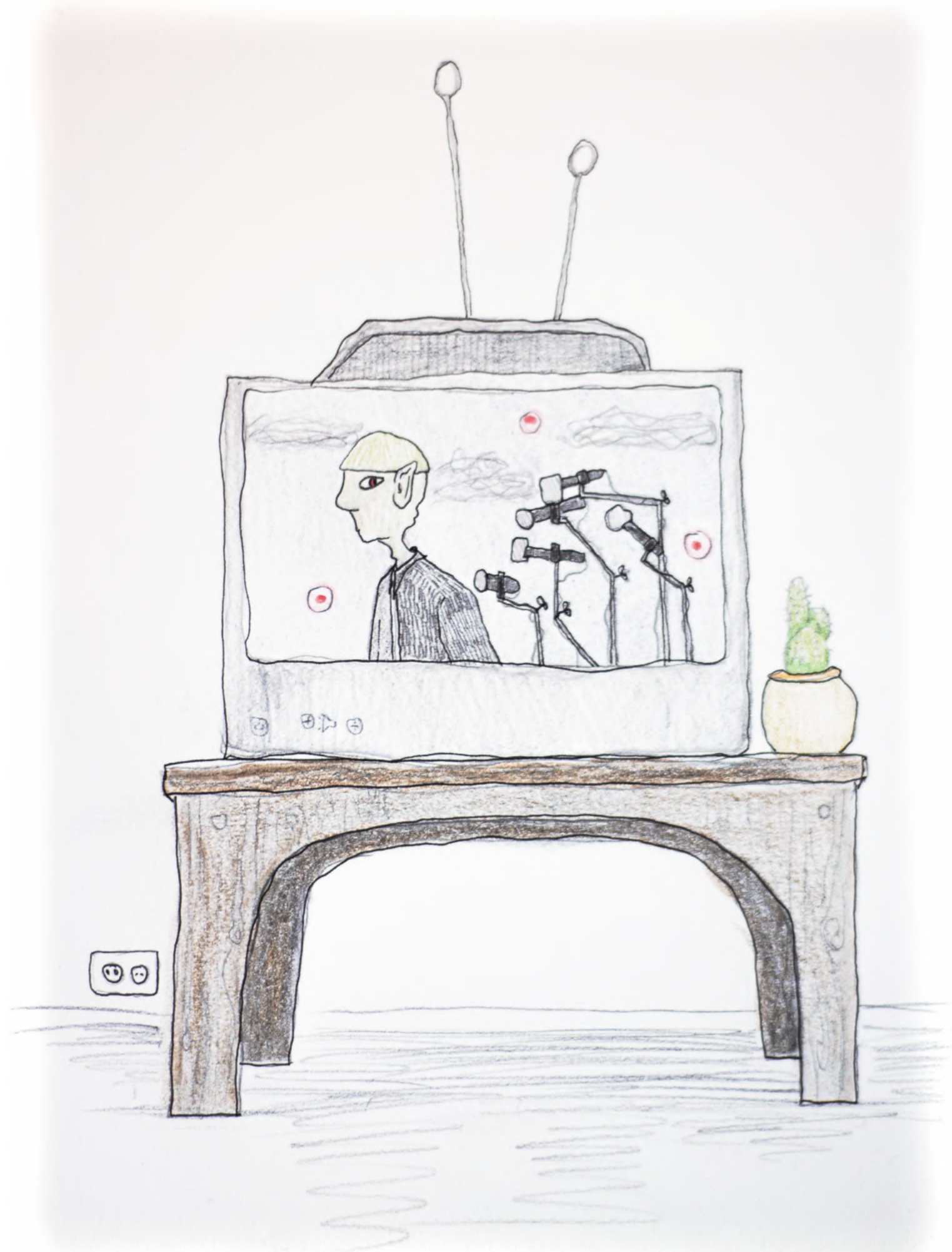
- Det svar, jeg gav, var korrekt. Jeg svarede bare på noget andet end jeg blev spurt om.

Dette er et perfekt eksempel på hvordan politikere kan operere for å fremme sin agenda. I denne artikkelen fokuserer jeg på denne typen kommunikasjon, men henblikk på å kunne gi et innblikk i hvilken rolle den spiller i den offentlige debatten.

Unnvikende svar

Vi har alle vært i situasjoner som oppleves ubehagelige, fordi et spørsmål som blir stilt etter spør et svar vi ikke vil gi.

Til tross for at demokratier er avhengige av at den offentlige debatten er åpen og inkluderende, slik at avstanden mellom de folkevalgte og borgerne oppleves som minimal, er det ikke alt av informasjon som gagnar samfunnet ved å komme ut. Dette har preget retorikken under pandemien. I februar 2021 erklærte Boris Johnson at Storbritannia skulle åpnes for fullt 21. juni samme året. Dette uttrykte en overraskende positiv forventning til hvordan den ellers uforutsigbare pandemien skulle utfolde seg over månedene ledende opp til sommeren. Briter jublet, og holdt av dagen nærmere fire måneder i forkant. Men, når dagen nærmet seg med stormskritt, muterte viruset seg i minst like stor fart, og som følge av varianten kalt «delta», måtte åpningen utsettes på ubestemt tid. Skuffelsen var stor.

Behovet for å ha en tidsfrist å forholde seg til når det gjaldt gjenåpning av samfunnet var like stor i de nordiske landene. Blant annet hadde kultursektoren i lang tid krevd et svar fra kulturministeren om når de igjen kunne invitere til festivaler og konserter. Men i motsetning til sine britiske kollegaer, holdt den norske regjeringen kortene tett til brystet angående gjenåpningen. Mange av departementenes statsråder henviste journalister videre til helse- og omsorgsdepartementet for svar, slik at de selv kunne unngå å svare. Eventuelt var tilsvarene tvetydige og inneholdt lite konkret informasjon.

Til tross for at dette var frustrerende for kultursektoren, var dette strategisk lurt av regjeringen. Uforutsigbarheten som pandemien har vært sterkt preget av, dannet også grunnlaget for hvordan de norske myndighetene kommuniserte om gjenåpningen. Politikernes unnvikende svar bar med seg to fordeler:

1. *Skuffelsen som av å love noe såpass stort, vil sannsynligvis bli like stor som i Storbritannia, og kunne påvirke smittetallene negativt om folk overså myndighetenes anbefalinger i etterkant av datoen som ble lovet.*

2. *Ved å unngå å svare, kunne heller ikke myndighetene holdes ansvarlige for ramaskriket som nødvendigvis ville bli hørt, om en gjenåpning til satt dato ikke kunne utføres om pandemien tok en uheldig vending.*

Denne konklusjonen må selvfølgelig også ses i sammenheng med at de forskjellige regjeringene kan ha vurdert situasjonen forskjellig. Dette betyr at mens den britiske regjeringen kunne sette en spesifikk dato, hadde ikke den norske et entydig svar, selv internt mellom statsrådene, og dermed ikke hadde anledning til å faktisk uttrykke noe annet enn usikkerhet.

Ikke-kommunikasjon

I populærkultur er politikere infamøse for sine måter å unngå å svare på. Norges statsminister Erna Solberg snek seg unna å svare på et spørsmål under et intervju med Dagsrevyen, da hun sa:

- Unnskyld, jeg hører ikke hva du sier, bekalger, men du snakker for lavt, og jeg kan ikke gå inn i alle detallsjener. Jeg har sagt hva jeg har å kommentere til dette. Nå er vi ferdig.

I første del av dette svaret gir hun uttrykk for å ikke høre hva hun skal svare på – noe som er en slu, men forståelig, måte å unnvike spørsmålet på. Ingen kan klandres for å ikke høre.

Svaret hennes taper seg derimot når hun sier at hun allerede har gitt sin kommentar til temaet. Når hun sier dette, viser hun at hun faktisk hørte hva som blir sagt, og hun opparbeider seg på denne måten mistro til det hun sier, da det fremstår som løgnaktig.

Som nevnt ovenfor, er det ikke uvanlig at politikere unngår å svare på spørsmål. Men når det gjøres på denne måten, altså at de ikke gir noe som helst svar, kan de fort fremstå som uærlige ovenfor borgerne som forventer svar. Å opptre unnvikende overfor en journalist, en medierende forlengelse av borgerne, er neppe heldig.

Rollen i den offentlige debatt

Det er ikke til å unngå - selv de folkevalgte politiske aktørene har ikke anledning til å gi et svar på alt. Dette kommer både av partipolitiske agendaer, men det er også en del av statssikkerheten. På denne måten er ikke-kommunikasjon, noe som selvfølgelig er en form for kommunikasjon, avgjørende i offentlige debatter - og det bør av den grunn møtes med mer forståelse hos borgere som krever svar.

Kan en heldigitalisering av kommunikasjon dekke grunnleggende, menneskelige behov?

Koronapandemien forårsaket et drastisk kommunikasjonsskifte og en heldigitalisering for de fleste studenter. I flere måneder satt ensomme studenter på de syv kvadratmeter små rommene sine og strevde iherdig med å følge undervisningen som nå gikk over en dunkel skjerm. I artikkelen min har jeg stilt fire studenter spørsmål om hvordan deres opplevelse av denne digitaliseringen var. Hvordan påvirket den deres sosiale behov?

Artikkel
av Vilde Benedikte Dalstø

Fra fysisk til heldigitalisert undervisning

Det var nå gått fra å være forelesninger i store saler med kun digitale hjelpemidler som skjermer, mikrofoner og høyttalere, til at hele forelesningen var digital. Det eneste gjensynet av medstudenter og professorer var små firkantede bokser ved siden av en powerpoint-presentasjon, alle hjemme i sitt naturlige habitat. I starten var alle optimistiske: både mascara, hårvoks i håret og ordentlige klær var tatt i bruk bak alle skjermene. Ukene som gikk ble derimot etterfulgt av en annen pandemi som tilsynelatende kom ubemerket på oss helt til den var totalt umiskjennelig: forfallet av både studenter og professorer.

Motivasjonen minsket i takt med dagene og ukene som gikk foran skjermen. Forelesere måtte rette opp i tekniske feil underveis. Studenter snakket ikke seg imellom i pausene. Spørsmål mellom foreleser og studentene var påtatte og tvunget frem for å bryte gjennom de altfor lange pausene da foreleser sa: «Så, er det noen spørsmål?». De pinlige pausene, de tekniske problemene, forfallet av en selv og tanken på at andre studenter kunne se deg gjorde at flere og flere slo av kameraet. Studenter gikk fra fysisk kontakt til små firkantede skjermer med mennesker, og fra små firkantede skjermer med mennesker til beksvarte firkanter. I en undersøkelse gjort av FHI¹ viste det seg at én av tre studenter var ensomme, noe som ikke var overraskende gitt hvilke endringer som hadde skjedd over kort tid.

Statistikken kan tyde på at studenter ikke fikk dekket ett av de mest grunnleggende behovene, nemlig sosial kontakt og kommunikasjon.

Kommunikasjon er selve grunnlaget for hvordan mennesker fungerer forent i et samfunn. Sosiale behov troner på tredjeplass av de fem grunnleggende behovene mennesker har, ifølge Maslows behovspyramide.² I tråd med teknologien åpner mulighetene seg opp for hvordan kommunikasjon kan foregå, dermed hvordan den kan dekke sosialt behov. Heldigvis for oss kom koronapandemien i en tid hvor det ikke er et problem å gjøre all kommunikasjon digital. Det var dog store endringer i hvordan kommunikasjonen foregikk da den ble heldigitalisert. Hvordan var studenters opplevelse av den endrede kommunikasjonen, og hvordan påvirket det deres hverdag? Hvordan påvirket dette kommunikasjon mellom dem og deres foreleser, og hva var konsekvensene av dette? Hvordan påvirket digitalisert undervisning det sosiale behovet deres?

Jeg har fått skriftlig bekreftelse om at jeg får lov å sitere studentene i artikkelen, og velge ut de mest relevante sitatene. Studentene er anonymiserte med pseudonymer.

Foto: Teslariu Mihai / Unsplash

«Andreas»

22 år
NTNU, Filmvitenskap

«Den største utfordringen for meg var tapet av det sosiale samværet. Arbeidsmotivasjonen gikk ned og dagene ble svært like, ettersom at man for det meste var hjemme. Kommunikasjonen ble litt vanskeligere, på mange måter syns jeg det var mer ukomfortabelt å skulle stille spørsmål til foreleseren over Zoom enn under en fysisk forelesning. Jeg følte ikke et like stort engasjement siden jeg ikke befant meg i samme rom. Diskusjonene ble tregere og foreleseren måtte tvinge ut flere svar enn under fysisk læring. Jeg tror det kan være alvorlige konsekvenser av en slik heldigitalisering.»

Mange vil nok slite psykisk pga mangel på sosialt samhold, mangel på frisk luft og mosjon og ikke minst at dagene blir så like. Det sosiale behovet mitt var kanskje det jeg føler led mest som et resultat av den digitale undervisningen. Som en ekstrovert trives jeg best rundt mange mennesker, og når det kun var et par timer med skole noen dager i uken, ble det veldig kjedelig.»

Foto: C D-X / Unsplash

«Selma»

23 år
NTNU, Sosiologi

«Den største endringen da undervisningen ble heldigitalisert var at man ikke hadde et sted å møte opp hver dag. Man stod bare opp (i mitt tilfellet i min lille hybel) og hadde undervisning en meter unna der man sover og slapper av. Det var også veldig kjipt å ikke se medstudenter fysisk. Kommunikasjonen i forelesningen ble dårligere etter min mening, det kunne være dårlig internettforbindelse eller tekniske problemer som gjorde at man ikke fikk med seg noe, eller at forelesningen måtte avslutte tidligere. Det var også større terskel for å stille spørsmål, siden man ikke så alle som satt på den andre siden og hørte på deg.»

Jeg følte derfor at jeg fikk dårligere læringsutbytte. Breakout-rooms var spesielt forferdelig da man ble satt i grupper med folk man ikke kjente, pluss at det var alltid noen som ikke hadde lyd eller dårlig internett, så kommunikasjonen ble veldig keitete. En slik heldigitalisering kan gå utover studenter og professorer psykisk, man får mindre frisk luft og har ikke et sted å gå til hver dag. Det var heller ikke nok for å dekke mitt sosiale behov å se andre mennesker over en skjerm. Det blir en helt annen dynamikk å snakke med folk i virkeligheten enn digitalt.»

«Viktoria»

22 år
Bårdar-akademiet,
Fagskoleutdanning i
musikkteater og dans - praktisk

«Den største endringen i den heldigitaliserte undervisningen var utbyttet. Det skyldes i stor grad av at lokalene ble egen stue og motivasjonen var dårligere, og da får man ikke like mye ut av time-ene som man får med fysisk oppmøte. Ting var som regel ganske tydelig, men om pedagogen gikk for fort frem eller nettet hakket, var det vanskelig å få med seg hva man skulle gjøre. Jeg fikk høyere terskel for å si ifra og spørre om jeg ikke fikk med meg noe. Både fordi det ofte kunne ta tid før en melding ble lagt merke til eller fordi folk sjeldent spurte, og fordi man ikke blir sett på samme måte som i studio,

og da kan man lettere "lure seg unna" ved å gjøre feil. Det får man jo ikke noe godt ut av. I tillegg så tenker jeg man yter dårligere når man ikke føler man får like mye ut av treningen. Da blir jo resultatet enda dårligere, men det er jo litt sånn det går når motivasjonen blir verre og verre. Når man går fra fysisk til heldigitalisert forelesning får man et større behov for å være sosial, for man får det ikke inkludert i å møte opp på skolen sånn som før.»

Foto: Kyle Head / Unsplash

Foto: Edwin Andrade / Unsplash

«Line»

21 år
Oslomet, Radiografi bachelor

«Det ble vanskeligere å ha seminar der man snakket med andre mennesker. Mange kunne ha svart skjerm, og det ble veldig vanskelig å kommunisere med andre. Helt på starten snakket folk i munnen på hverandre, noe som var veldig slitsomt, man kunne jo ikke se når noen åpnet munnen sin for å snakke. Diskusjonen ble derfor mye dårligere og det ble veldig mange svarte skjermer etter hvert som tiden gikk. Digitaliseringen påvirket også praksisen, som ble halvdigital, noe som er superkjipt ettersom det jeg gjør er veldig praktisk rettet.

Det kunne vært kortere dager på Zoom, siden jeg sliter med skjermtid, noe som jeg tror flere unge gjør, jeg blir fort sliten i øyne. Konsekvensene er at man kan faktisk bli mer sliten av digital undervisning enn fysisk. Jeg er en person som får masse energi av andre mennesker, det er også motiverende å se andre jobbe. Jeg får ikke det samme av en skjerm.»

Det var imidlertid noe annet som var verre for studentene enn selve gjennomførelsen av en heldigitalisert forelesning: det dekket ikke det sosiale behovet på samme måte.

Avslutning

De fire studentene som ble intervjuet har alle samme konklusjon: fysiske forelesninger fungerte bedre enn digitale. Dette kan skyldes flere ulike faktorer. Det var blant annet et helt nytt konsept for professorene, noe som gjorde det utfordrende for dem å gjøre det annerledes og bedre. Det var en helt ny hverdag, noe som krevde tilvenning. Og som vi vet, er ikke alltid mennesker begeistret for forandringer. Det var imidlertid noe annet som var verre for studentene enn selve gjennomførelsen av en heldigitalisert forelesning: det dekket ikke det sosiale behovet på samme måte.

Studentene ble umotiverte av å se svarte skjermer og hakkete forelesninger, samt å ikke ha et sted å dra til hver morgen. Kommunikasjonen ble mer anstrengt og ikke like flytende som i det virkelige liv. Det var også motiverende å se de andre studentene jobbe i en forelesning, noe man ikke ser på Zoom i like stor grad. Teknologien har hjulpet oss gjennom pandemien og forårsaket mindre smitte. Selv om denne undersøkelsen av studenters opplevelser er svært begrenset, er det også tall fra FHI som peker på det samme. Digitalisert kommunikasjon kan skape mer ensomhet og ensformige hverdager, noe som kan ha en effekt på psyken. De fleste mennesker trenger fysisk kontakt og kommunikasjon for å dekke det sosiale behovet, da det ikke er nok å høre andre mennesker over en svart, firkantet skjerm.

Ensomhetens tidsalder?

Ensomhet er et økende dilemma.¹ Mange blir påvirket av det, og det kan diskuteres om det er grunnet den enorme eksponeringen gjennom sosiale medier og digitalisering. Kan det argumenteres for at den konstante digitale kommunikasjonen gjør oss ensomme?

Artikkel
av Ingvild Rorge Solheim

Den digitale kommunikasjonen som gjennomfører sosiale medieplattformer, kan til tider være overveldende. Vi deler og kommuniserer ut til følgereskaren, og innholdet er som regel rettet mot denne skaren fremfor spesifikke individer. Dette kan kalles indirekte kommunikasjon i sosiale medier.

Med sosiale medier har vi en fantastisk mulighet til å oppdatere oss og dele vår hverdag med andre. Samtidig er det stor risiko for en slags digital utestenging. Vi blir bombardert med hva alle andre gjør, og blir stadig eksponert for hva venner og bekjente holder på med. Kan denne eksponeringen gi negative følger? Forskning fra SSB viser at 11% av hele Norges befolkning har opplevd stor grad av ensomhet. Ulike studier viser også at tilknytningen mellom ensomhet og sosiale medier er større enn de fleste tror.³

Jeg har mange ganger havnet i en endeløs spiral ved å skrolle gjennom Instagram, og sjeldent hatt en god følelse etterpå. Det faktum at Instagram sier at «Du er helt ajour», har vel sjeldent resultert i at du har klikket deg ut med en god følelse? For meg har det ikke vært tilfellet, og som regel føler jeg at jeg burde *gjøre mer* – finne på mer og ikke minst, legge ut alt. På grunn av dette har jeg ofte sett meg nødt til å slette appen. Jeg skal ikke legge all skylden over på de store medieplattformer, men det tok meg lang tid før jeg innså og forstod hvor disse følelsene kom fra og hva det kom av.

Sosiale medier fører oss med idealer og en virkelighetsfjern hverdag. De fleste mediebrukere publiserer et slags glansbilde av seg selv, et glansbilde som trolig stammer fra forventninger på sosiale medier. Vi deler som oftest ikke det som er tøft, kun det positive. Slik som Fjølseth og Sjølie beskriver det: idealtenking.³

Det faktum at Instagram sier at «Du er helt ajour», har vel sjeldent resultert i at du har klikket deg ut med en god følelse? For meg har det ikke vært tilfellet, og som regel føler jeg at jeg burde *gjøre mer* – finne på mer og ikke minst, legge ut alt.

Idealtenking er en sosialt forstått standard for hva som er akseptabelt å publisere på sosiale medier, en måte å filtrere seg selv for å passe inn i disse gitte standardene.³ Dette bidrar til en urealistisk fremstilling av vår hverdag, noe som kan føre til et mer negativt syn på eget liv og egne oppnåelser.

En rapport fra Røde Kors sin «Psykt ensom»-undersøkelse viser at syv av ti ungdommer fra 16 til 19 år føler seg ensomme.¹ Det ikke til å legge skjul på at ensomhet er et økende problem. Samtidig er det fler og fler som tar i bruk sosiale medier, og det kan være bidragsyteren til utviklingen. Omtrent 80% av nordmenn har Facebook, mens Instagram har 2,7 millioner norske brukere. Barn og unge kan tidligere og tidligere logge seg inn på de endeløse medieplattformene. Dette er også gyldne år for usikkerhet omkring egen identitet, med økning av dårlig selvtillit og selvfølelse. Altså får ungdommer sosiale medier kasta rett i fanget, noe som kan forverre disse følelsene.

I tillegg kan responsen man får gjennom sosiale medier være med på å påvirke ens egen følelse av ensomhet. Mange mediebrukere publiserer innhold på sosiale medier for å føle seg mindre ensom, gjennom å få respons på innlegget. Dersom responsen ikke er tilstrekkelig kan det påvirke vedkommende sin følelse av tilhørighet og fellesskap, og kan ryste ved vår sosiale identitet ytterligere.³

Effekten av sosiale medier kan føre til det kjente fenomenet «FOMO», såkalt fear of missing out. Dette forsterker følelsen av å sitte der alene, fordi man blir konstant påminnet hva andre holder på med. I dagens digitale samfunn blir alt delt. Det skjer rett foran øynene våre, og det kan arte seg som en slags indirekte digital utestenging. Før sosiale medier var det ikke mulig å dele livet sitt med verden på samme måte. Derfor forble vi kanskje lykkelig uvitende. Dette står i stor kontrast til dagens digitale samfunn.

Men kan vi klandre sosiale medier for ensomheten vi kan kjenne på i dagens samfunn?

Forskning viser at ensomheten øker i takt med bruken av sosiale medier.³ Det er blant annet på grunn av at enkeltindivider sammenligner seg med andre. I vår digitale tidsalder publiseres store deler av vår hverdag, og for det meste kun det positive. Sosial sammenligning er en stor del av dagens digitale virkelighet, og studier viser at dette kan lede til ensomhet.³ Gjennom den konstante bølgen av inntrykk i sosiale medier kan dette påvirke vår identitet og evne til å stå stødig i hvem vi er. Finnes det i det hele tatt noen fordele med digital kommunikasjon som foregår gjennom sosiale medier?

Det handler i stor grad om tilhørighet og følelsen av fellesskap.³ Som jeg nevnte tidligere kan sosiale medier bidra til en fellesskapsfølelse grunnet muligheten til å dele hverdagen sin med andre, og holde kontakten på den måten.

Men i dette studiet til Fjelnseth og Sjølie virker det som sosiale medier har den motsatte effekten.³ Det gir heller avsmak, og gjør at individer føler seg utelatt og gir sammenligningsgrunnlag.

Den enorme indirekte kommunikasjon som foregår gjennom sosiale medier kommer trolig alltid til å være en del av vår hverdag, dersom man ønsker å ta del i det. Det er viktig med en forståelse av hvordan dette påvirker og omfavner oss, både det positive og negative. Vi har i lang tid hatt lite kunnskap om dette, og vi begynner nå å forstå omfanget av den digitale kommunikasjonen. Det faktum at ensomhet øker sammen med bruken av sosiale medier burde vise til at en endring trengs. Det kan handle mye om bevisstgjøring hos den enkelte, og aktive valg omkring bruken av sosiale medier.

Hvordan å kommunisere på 1, 2, 3... og 5?

1. Finn mottageren din
(en venn, et tre, en giraff eller en velvillig gud)
2. Sørg for at dere er på samme horisontale eller vertikale akse
3. Rensk halsen – og gjerne hodet
4. ...
5. Hva var det du ville si igjen?

#MedieringAvSamfunnet

Fotoserie
av Aylin Thorjussen

#AldriAlene

#BigBrother

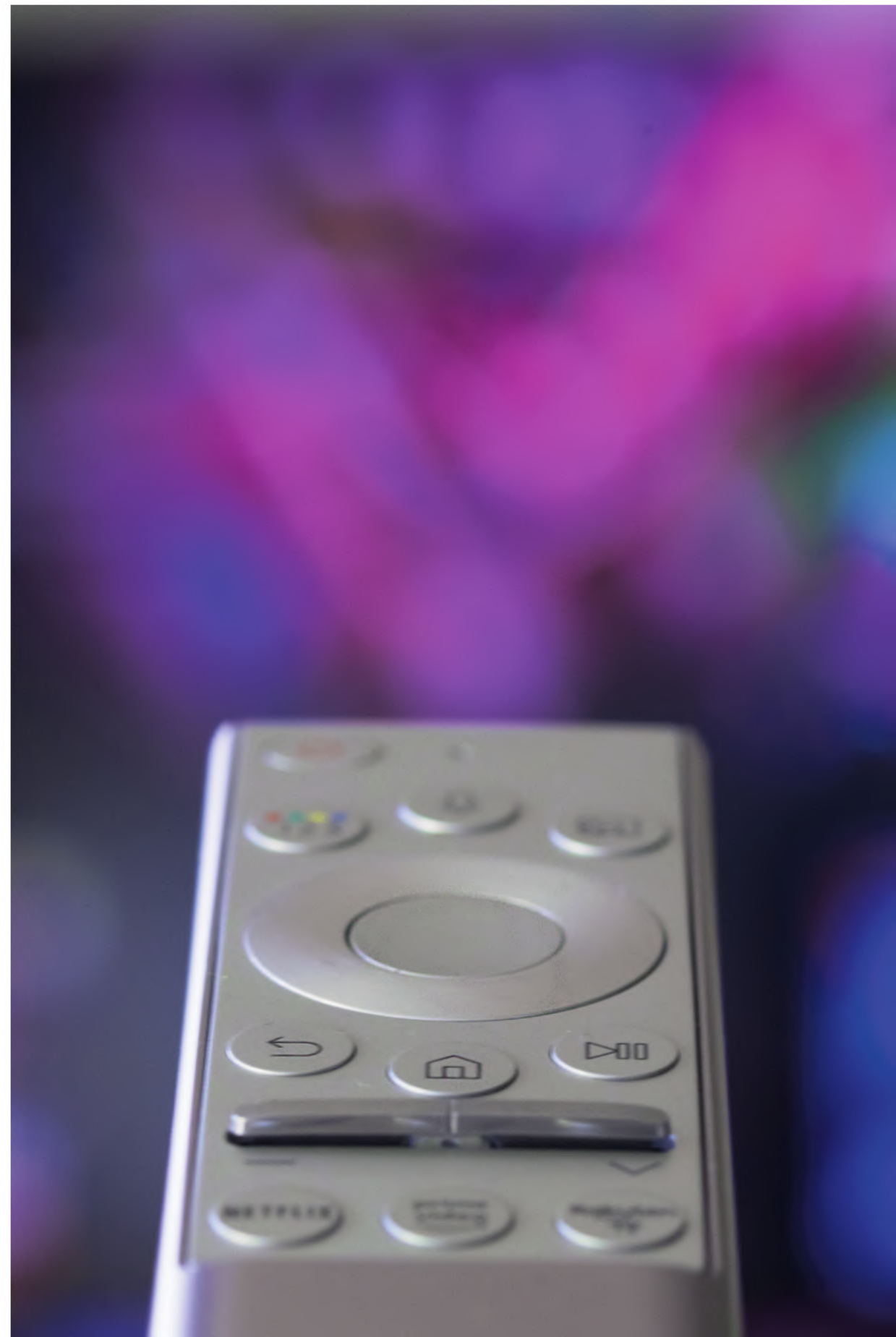
#DenNyeFjernkontrollen

#KortreistInformasjon

#NyTekno

Ask yourself, how dependent are humans on how we are perceived online? Is a non-existing digital presence a personal death?

Is it just me questioning who I actually am due to how I perceive myself through social media?

To be, or not to be, that is the question. Perhaps first thought of and written by the famous William Shakespeare in the 17th century, but the phrase seems more relevant than ever over 400 years later. Because who is the “I” in each and every one of us honestly? Who am I? It is a seemingly trivial question, but what role does personality actually play in today’s digital day and age?

The younger generations, who have grown up with social media, have always been encouraged, even in the tiniest forms of capitalist ways, to create a personality and display it through a medium. Is it possible that the increasing digitization of our everyday lives and how we display ourselves have changed our perception of what personality really is and its significance? Are we the same online as who we are in real life? The answer is obviously no, but the consequences of our digital lifestyles grow more apparent for each day that goes by. While some delete all apps and grow exhausted from the pressure (called social media fatigue), others become addicted to it. And what for? Popularity? Money? Fame? Or is it for sex, the thing that always sells? At this point social media is involuntary, and it’s extremely impractical not to use it. And given humans’ newfound addiction to it as well, is it actually possible to not care?

To be, or not to be, that is the question.

Well, if you do not care or decide not to, you are in some sense sharing your carelessness. Because, given our new normal way of behaving, to not care is an indiscreet choice, destined to stand out. Therefore, it seems that every choice you take online reflects who you are in some way: every filter you use (or not), the amount of followers you have (or not), and who your friends are (or not).

However, it is well known that everything can be faked. We are all aware of it, but at the same time, we do not always care. This is in some instances ironic, given the very grave seriousness our actions online and in a “fake world” can have for our lives in the “real world”. Movements like MeToo, Black Lives Matter and Brexit have all developed through social media, and cancel culture is an ever-growing phenomenon spreading its roots through platforms like Instagram and Facebook. However, these movements and phenomena concern themselves with circumstances which preceded or did not originate from social mediums themselves.

But how do our increasingly mediatized world affect us? Ask yourself, how dependent are humans on how we are perceived online? Is a non-existing digital presence a personal death? Or worse, can a digital presence result in an actual death? Tragically, the tools that are so heavily utilized by us and developed by the world’s largest companies are in some way killing us. The link between social media use and suicide risk is already well substantiated, especially among young girls. Scientists advocate for more awareness on the topic, and emphasize how cyberbullying and normalization of unhealthy beauty standards psychologically harm us. So it seems that today, in contemporary society, we are shaped by the lenses and mediums we display ourselves through, which can have dire—if not fatal—consequences.

To be, or not to be?

Clearly, social media has a huge impact on us—the “I” in all of us. But is it taking it too far, if I ask whether the impact is too strong? Because it is, in fact, a tragedy that social media can make someone think it is better to not be, to exist, at all.

Ufølsomhet satt i system

Det foreliggende er en forkortet og bearbejdet versjon av essayet «Systemisk ufølsomhet», publisert i tidsskriftet *Filosofisk supplement* (#3–4/2021). Mitt hovedanliggende er å undersøke hvordan et menneske kan ta livet av et annet levende vesen, tilsynelatende uten anger eller medfølelse. Ifølge den norske veterinæren og forfatteren Bergljot Børresen er svaret å finne i det hun kaller «jegerufølsomheten», som er et instinkt, en psykologisk mekanisme eller en slags emosjonell av-bryter vi tidligere var avhengige av for å overleve. Dette instinktet må dog kunne sies å være på avveie i vår tid, gitt at det høyteknologiske, masseindustrielle husdyrholdet er innrettet slik at forsvinnende få av oss nå interagerer med dyrene som ender opp på tallerkenen. I det følgende drøfter jeg hva denne ufølsomhetsmekanismen består i, hvordan den kommer til uttrykk, samt hvilken rolle teknologisk mediering og abstraksjon spiller for vårt nåværende forhold til husdyr. Avslutningsvis reflekterer jeg over den moralske kritikkens vilkår i vår tid.

Hvordan kan et menneske drepe et annet levende vesen? Er det fordi man betrakter det som en underlegen skapning, et likegyldig objekt eller en ressurs vi kan bruke etter eget forgodtbefinnende? Kan det simpelthen være at mennesket er en apatisk eller bent frem sadistisk art hvis eneste lodd her på jorden er å sikre seg selv og sitt, uten å ofre en tanke til livsformene som utnyttes og likvideres i storstilt skala? Hvordan kan det i så fall ha seg at mennesket har dyptgripende emosjonelle bånd til for eksempel sine kjæledyr, hvis den eneste verdien som tillegges dem i siste instans er av instrumentell art?

Selv om det alltid finnes unntak fra regelen, vil diskuterbart de aller fleste anse sine trofaste mer-enn-menneskelige kompanjonger som subjekter med distinkte personligheter, med ufravelige krav på omsorg og etisk respekt for deres livsintegritet. Her ser vi deres forskjellighet fra oss ikke som negativt, noe som gjør dem primitive eller mindreverdige, men snarere som positivt – ja, berikende sågar. Det stiller seg annerledes for artene som inngår i det masseindustrielle husdyrholdet. Gris, storfe, kylling, høns, laks, kanin, mink, rev etc. møter ofte en skjebne man ikke engang ønsker for sin blodsnesis. Under uverdige forhold – innestengt i trange bur, veltende rundt i sin egen møkk, med oppriktig kvalmende tvangsregimer tilknyttet føring, inseminering, fødsler – tilbringer de sine korte, smertefulle liv før de slaktes for å bli enten mat (oppdrettsnæringer, landbruk), klær (pelsnæringer) eller atter et tall i en resultatstabell (forsøkslaboratorier, især innen kosmetikkindustrien).

I tillegg til *direkte* årsaksfaktorer – som f.eks. genetisk modifisering og kunstig seleksjon, samt det faktum at opp mot 150 milliarder dyr tas av dage i slaktehus årlig – nedsabler vi deres liv også på *indirekte* måter. Av særlig relevans her er avskoging, hvor skog hugges eller brennes ned for å gjøre marken om til beiteområder eller palmeoljeplantasjer, for ikke å glemme de mangefasetterte konsekvensene ved menneskeskapt klimaendring: tinende permafrost, smeltende poler, tørkesomre, øvrig ekstremvær.

Så melder spørsmålet seg: Hvordan evner vi å utsette våre felles jordboere for slike lidelser? Hvilke mekanismer er operative? Er det tanken om et nullsumspill, en «spis eller bli spist»-logikk, som har gått amok i kombinasjon med moderne teknologi? Skyldes det at vi i større grad, mer enn noensinne tidligere, er fjernet fra de bakenforliggende produksjonsprosessene, oppvokst med en grunnleggende distanse til forbruksvarens kilde, slik at vi ikke evner å gjenkjenne – mentalt koble – forbindelsene mellom opphavet (dyret) og produktet? Kan det besvares med noe så enkelt som å henvise til det forslitte uttrykket «ute av syn, ute av sinn»? Mennesket er som kjent et følelsesvesen, ergo vil eksempelvis «vi er fullstendig blottet for empati» være et svar som faller på sin egen urimelighet; følelsene er tross alt eminente veivisere, kanskje attpåtil det suverene opphavet til enkelte moralske innsikter.

Det gjelder følgelig å utforske hva som ligger til grunn for tvetydigheten ved menneskets forhold til andre levende vesener. Av plasshensyn, vil jeg begrense meg til å drøfte mekanismene som gjør at mennesker kan frata en annen skapning dets liv.

Jegerufølsomheten

I boken *Den ensomme åpen* (1996) lanserte den norske veterinæren og forfatteren Bergljot Børresen begrepet «jegerufølsomhet», definert som en slags ufølsomhetsmekanisme eller emosjonell «av-bryter» som er nødvendig for å drepe andre dyr. Børresen hevder at da mennesket levde i jeger-sanker-samfunn for ti tusen år siden, så det ikke seg selv som overlegent andre livsformer; mennesket tronet ikke øverst, det var ikke en selvkrønet monark i et imaginært og normativt artshierarki.

Det var tvert imot livsnødvendig å observere, kartlegge og være vår på de ulike dyreartenes atferd, planteartenes livssyklus, temperatursvingninger og årstidenes skifter. Mennesket måtte simpelthen anerkjenne at det fantes krefter utenfor dets kontroll.

Datidens mennesker hadde med andre ord en veldig ærefrykt for naturens krefter. Ja, de betraktet dem til og med som guddommelige. Hos alle jegerfolkene kunne guddommen ta bolig i ulike dyreskikkelser, som dermed ble enkeltmanifestasjoner av en tilgrunnliggende skaperkraft. Dyrene ble forstått som menneskets søsken, skriver Børresen; vi deler en viss familielikhet med dem, samtidig er vi forskjellige fra dem.

Men hvis dyrene i siste instans er av samme opprinnelse som en selv, hvis både det sultne mennesket og den uoppmerksomme hjorten stammer fra samme urkraft eller kosmiske kilde, hvordan kunne de da rettferdiggjøre – religiøst og moralsk legitimere – å ta livet av dem?

Svaret ligger i den nevnte jegerufølsomheten. Denne mekanismen må dog ikke betraktes som en refleks, en automatisk reaksjon som skjer helt uten følelser eller refleksiv overveielse. Den er derimot en medfødt «bryter» som kan slå følelsene av eller på, for slik å utløse atferden som «under naturlige forhold er mest hensiktsmessig for individets eller avkommets overlevelse». Instinktet er altså ikke følelsene som oppstår (frykten over å se et rovdyr) eller handlingene som følelsene utløser (flukten vekk fra rovdyret) i en gitt situasjon, men snarere bryteren som slo på følelsene i første instans.

Jegerufølsomheten fungerer derfor på følgende måte: Jegeren, som under normale omstendigheter hadde en umåtelig stor respekt for sine medskapninger, måtte også kunne forbli upåvirket av å drepe dem, hvis vedkommende selv og hans avkom skulle ha en sjanse til å overleve. Byttet måtte objektiveres; man måtte kunne abstrahere vekk alle særegne trekk ved byttet som gjør det til et eget individ, rydde unna alt som gjør det til et «jegg» med idiosynkratiske væremåter og prosjekter.

Denne instinktbyteren kunne således slå av alle varme følelser – all medfølelse – rovdiret hadde hatt for byttet. Mekanismen kan forklares ut fra rent pragmatiske, overlevelsesbaserte prinsipper. Den gjorde at man kunne tro på og føle et grunnleggende slektskap mellom seg selv og andre arter, samtidig som man uten betenkeligheter og sentimentalitet ofret dem.

Det som imidlertid er besnærende, er måten denne mekanismen fremdeles er operativ mange årtusener senere, i en tid hvor brorparten av mennesker – hvis vi er litt eurosentrisk – ikke avhenger av å jakte vår egen mat og beskytte våre

ungste fra en overhengende rovdiretrussel. I vår tid er det imidlertid et «instinkt på avveie». Redaktørene av antologien *Hvem er vildest i landet her?* – Ragnhild Sollund, Morten Tønnessen og Guri Larsen – hevder denne ufølsomhetsmekanismen nå har «utviklet seg til å bli en mer eller mindre konstant mangel på empati for andre arter».

Én av årsaksforklaringene – relativt intuitiv, men like fullt kompleks – tror jeg er å finne vår nåværende avstand til dyrene, en avstand som ikke kun øker for konsumentene, men også for produsentene.

Fra nærhet til distanse

Mens det i de tidligste fasene av jordbruket var en umiddelbar nærhet mellom bonden og husdyret, har industrialiseringen i senere tid ført til en økende fysisk og psykisk-emosjonell distanse mellom dem. Dyrene går fra å være enkeltindivider, som man gir navn, til å bli en masse, en ansiktsløs populasjon hvis eneste identifikasjonsmarkør er et serienummer på øreflippen eller en transponder rundt halsen. Samtidig endres og innsnevres forskjellen mellom dyrene som er «innenfor» og de som befinner seg langt utenfor det gode (moraliske) selskap. Ifølge ovennevnte Sollund, Tønnessen og Larsen er det i dag laget «solide skott mellom dyr som omfattes av empati, som familiedyr, og dyr som ikke er innenfor vår moralske og sosiale sfære, eksempelvis de såkalte produksjonsdyrene og byttedyrene, som er objekter for jakt». Der husdyr som eksempelvis kyr tidligere også var omfattet av en viss empati, i kraft av at vi levde nær dem og med dem, er de nå stuert vekk i en bygning eller på et jorde utenfor vårt umiddelbare leveområde. Nå er de kun «produksjonsdyr», investeringsobjekter som forhåpentligvis gir god avkastning i en ikke så fjern fremtid, mens dyr som hunder og katter er de som lever tett på oss; det er sistnevnte som nå er kjærlige dyr, «kjæledyr». Det er, med andre ord, et stadig økende skille mellom artene som er hos oss og med oss, som vi gjerne også anser som familiemedlemmer, og de som henvises til den instrumentelle verdissfære – dyrene som kun er verdifulle i den grad vi kan utnytte oss av dem.

Vi lever tett på kjæledyrene, men ser sjeldent – om noensinne – husdyrene, selv om sistnevnte havner på vår tallerken nærmest daglig. For hvem er det blant oss jevne lekmenn, mange av oss i urbane strøk, som bor tett på kveg, som hører bjelleekko fra soverommet, som direkte ser dem? Allerede få, stadig færre. Vi forholder oss til maten vi spiser som rene forbruksvarer; de er simpelthen «produkter», en egen kvasi-ontologisk kategori som ikke har noe opphav, som ikke har en historie, men som bare er der – langs reolene i butikken, i fryse- og ferskvarerdisken – ferdig innpakket og handleklar. Gjennom måten vi forholder oss til disse entitetene, kan man nesten få inntrykk av at produktet «biff» og den faktiske, fysiske kilden «storfe» befinner seg på to ulike plan av virkeligheten; de er to selvtilstrekkelige entiteter, uten noen logisk eller kausal forbindelse til hverandre. Der hvor dyret er eminent situert, et levende vesen som befinner seg på et visst sted til en gitt tid, er det som om produktet transcenderer tid og rom som ontologiske betingelser. Biffen er alltid der, i samme form, i samme porsjonspakning, til mer eller mindre samme pris, uansett når du drar på butikken og hvilken butikk du drar på. Produktet er løsrevet fra enhver kontekst, det er et isolert fragment av en virkelighet – av ett partikulært liv: et sansende, følende vesen – konsumenten aldri kommer til å få kjenne.

Til og med de fåtalls gangene hvor produktet gis en bakgrunn, hvor det opplyses at det f.eks. er «100% norsk», kan det bakpå emballasjen i miniatyrskrift komme frem at opphavslandet er et fullstendig annet.

Selv ikke den lille informasjonen konsumenten tror hen får, den lille smulen med kontekstualisering, viser seg å stemme. Slike intrikate abstraksjons- og medieringsprosesser medfører i ytterste konsekvens en radikal nivellering. Alle partikulære trekk abstraheres vekk, uønskede egenskaper eller «avvik» ryddes unna eller medfører at produktet aldri ser supermarkedets lys, siden det da ikke når opp til den ene, absolutte standarden merkevaren opererer med.

Men det er, som nevnt, ikke kun på konsumentens side farene ved abstraksjonen – distansen, medieringen, nivelleringen – tilkjennegis, dog den kommer tydeligst frem der. Også for produsentene gjelder denne mentale avstanden, frembrakt og intensivert av moderne teknologi, oppskalert og effektivisert av store monopolselskaper som gjør det stadig vanskeligere å drive gårdsdrift i mindre skalaer.

Bergljot Børresen mener den moderne fjøsdriften har forandret relasjonen mellom bonde og husdyr på en grunnleggende negativ måte. I artikkelen «Er respekt for livet forenlig med jegerufølsomhet?», publisert i tidsskriftet *Samtiden* (#5-6/1997), hevder hun at den «gjensidige hilsningen som oppsto når den gammeldagse husdyrbrukeren håndterte dyrene sine», som dermed «automatisk plasserte mennesker og dyr innenfor hverandres sosiale krets, der begge parter følelsesmessig anerkjente den som en-av-oss», er på vei til å forvitne fullstendig. Konsekvensene av dette, beskriver Børresen som følger: *Dyr som ikke er blitt hilst på, vil derimot aldri forsøke å kommunisere med røktere som*

driver foring, stell og pass ved hjelp av maskiner, data og videoovervåking. Intet i røkterens adferd får dyret til å oppleve ham som mer personlig enn Bergenstoget som dunderer forbi en gang i døgnet. Livet i kjøttfabrikken utløser dessuten ofte grotesk og nærmest psykotisk adferd hos mange dyr, en adferd som i sin tur bekrefter det røkteren har lært av sakkunnskapen: at dyr bare er ubevisste enheter av bevegelig kjøtt.

Dyrene reduseres ned til navn- og ansiktsløse «enheter» som stues sammen i en anonym, grå og voksende «masse». De blir dømt til å leve mesteparten av sine dager innendørs som ren-dyrkede føde- og melkemaskiner.

Hvordan kan vi rettferdiggjøre å holde så uoverskuelig mange dyr i fangenskap hele deres liv? Skyldes det utelukkende en blind, økonomisk nytetenkning, eller er det dypereliggende mekanismer som gjør at vi behandler dem på denne måten? Vi vender igjen tilbake til jegerufølsomheten.

Ufølsomhetens institusjonalisering

I boken *Bare et dyr?* har Ragnhild Aslaug Sollund, for øvrig professor i kriminologi og rettssosiologi ved UiO, samlet en imponerende haug med tall fra diverse rapporter som anskueliggjør omfanget av det globale husdyrholdet og hvilke ressurser det legger beslag på. Jeg kan umulig gjengi alt her, da boken teller over 400 sider, men vil likevel sitere følgende for å gi et lite innblikk: «Hvis man ser på vektforholdet mellom landlevendedyr, utgjør mennesker 36%, husdyr hele 60% og ville dyr kun 4%».

Hun gir også dystre, men forbilledlig levende, beskrivelser av forholdene – vilkårene – husdyrene lever under i fangenskap. I Norge er den gjennomsnittlige levealderen for kyr ca. fire år, mens oksene, hvis eneste nyttefunksjon for mennesket er å bli kjøtt, ikke får overleve kalvetiden engang.

Makabert? Utvilsomt. Beskriver det likevel de virkelige, altfor virkelige, realitetene? Definitivt. Så hvordan kan det ha seg at systemene er innrettet slik, at det er lagt opp til slike praksiser, at dette er normalen snarere enn enkeltstående unntak? Børresen gir følgende svar: «Det industrielle husdyrholdet ble utviklet i et vekselspill mellom økonomer og forskere som delte det rådende 'jegerufølsomme' synet på dyrenes velferdsbehov. Det var samsvar mellom teori og praksis». Instinkt, som før var en midlertidig avbryter som abstraherte vekk individuelle særpreg ved byttedyret av ren nødvendighet, er nå blitt satt i system – lagt til grunn som premiss, fremelsket, institusjonalisert.

Det ville åpenbart blitt altfor enkelt å forklare den nåværende grove utnyttningen av dyr med å henvise kun til et slags urinstinkt. Det er heller ikke poenget. Men at det kan være én av årsaksfaktorene, synes plausibelt, i det minste i et lengre historisk (eller evolusjonært) perspektiv. For Børresen, så vel som redaktørene Sollund, Tønnessen og Larsen, tror jeg hovedansvaret er å vise hvordan dette instinkt fremdeles er svært fremtredende og styrende, men ikke direkte synlig – ikke i en slik opprinnelig og kanskje «primitiv» form som det engang var.

Det er snarere måten denne ufølsomheten er naturalisert, rasjonalisert og mekanisert, men like fullt skjult for de aller fleste, som er kjernen i argumentet. La meg forsøke å klargjøre dette resonnementet i én halvprogrammatisk setning: Det masseindustrielle husdyrholdet er den individuelle jegerufølsomhet satt i system – en oppskalering, institusjonalisering og effektivisering av et tidligere rent pragmatisk og situasjonsbasert instinkt.

Det må ikke tolkes dithen at det er et resultat av en forutbestemt skjebne, lik en deterministisk konsekvens av vår «i-boende natur». Det masseindustrielle husdyrholdet er absolutt ikke en naturlig forlengelse eller videreutvikling av et instinkt, men en intendent dyrking av ufølsomheten – en villet operasjonalisering, automatisering og ekspansjon. Den har blitt gitt en økonomisk, strukturell og dermed kulturell legitimitet i kraft av at husdyrholdet nå er en industri, en arbeidsplass å gå til, levebrødet til mange mennesker, en viktig eksportnæring og inntektskilde for land og multinasjonale korporasjoner.

Dette må sees i lys av massekonsumerismens fremvekst og bruk-og-kast-mentalitet, for ikke å glemme vår tids hyperindividualisme og privatisering av det som i grunn er allmenne, offentlige, moralske spørsmål; hvor spørsmål om hva som er rett og galt underordnes hvorvidt det er lovlig eller ei, og hvor rettigheter først og fremst forstås som retten til å forbruke uten å gjøres til gjenstand for kritikk, moralske korrektiver, som ofte avfeies som besserwissen eller moralisering, og da alltid med negativt fortegn.

At terskelen for å fremstå som moraliserende er blitt sørgelig lav, at nærmest enhver kritikk – uansett dens karakter – av andres handlingsvalg ikke tolereres, må forstås som «et logisk uttrykk for den herskende, individualistiske tidsånden, hvor den personlige friheten er det høyeste gode, som trumfer alle andre moralske verdier og prinsipper», som filosof Arne Johan Vetlesen og sosiolog Rasmus Willig argumenterer for i boken Hva skal vi svare våre barn?.

Når apologeter for dagens konsumnivå resolutt avviser ethvert forsøk på å problematisere overforbruket med henvisning til en nostalgisk «slikt har vi alltid gjort»-fortelling, må man aldri vike en tomme; det er og forblir en blank løgn. Tall fra Helsemyndighetene viser at nordmenn i 1959 i gjennomsnitt spiste 37,6 kilo kjøtt i året; i 2012 var det 79,4 kilo. Det sier seg selv at denne økningen ikke kan betraktes som atter en «naturlig» utvikling. Det må forstås som en villet utvikling, som et produkt av politisk vilje og kapitalsterke krefter.

Det lar seg åpenbart vanskelig gjøre å endre dette over natten, og enhver appell til en påstått «forbrukermakt» som løsningen på det ovenbeskrevne (over)individualiserer problemer som uttrykker seg på samfunnsnivå, offentlig og kollektivt. En stigende interesse for økologiske og såkalt bærekraftig produserte matvarer blant forbrukerne, er en positiv utvikling, for all del. Men «det forblir individualiserte og ikke strukturelle forhold, og dermed går de produksjonsforholdene som er den egentlige årsaken til elendigheten, fri for kritikk», som Vetlesen og Willig skriver.

Det kreves med andre ord strukturelle forandringer, båret frem av politisk endringsvilje. Men, for ikke å bevege meg over i et direkte politisk territorium her, ønsker jeg heller å bygge videre på det Vetlesen og Willigs sitat alluderer mot, og således trå over i et mer eksplisitt moralfilosofisk landskap.

Moraliserende avslutning

De aller fleste spiser dyr med «god samvittighet», som det sies. Men dette fraværet av samvittighets kvaler er ikke nødvendigvis alltid et resultat av en grundig etisk overveielse, tror jeg. Det har kanskje mer å gjøre med at man nettopp ikke behøver å ofre det en eneste tanke, et stille minutt, en svetteperle. Slakteriene er i hovedsak stuet bort på avsidesliggende områder hvor majoriteten aldri ser dem, aldri hører dem, aldri lukter dem. Samtlige produksjonsledd – fra fødsel til måltid – foregår i det skjulte, det vil si utenfor våre nære leveområder. Selv for mange som faktisk beskjeftiger seg med husdyr, er de avsluttende – og verste – fasene, der hvor dyret møter sitt endelikt, outsourcet og delegert bort til andre firmaer som har «spesialisert» seg på nettopp denne delen av produksjonen. Vi gjør oss immune mot kritikk, vasker våre hender uskyldrene, ved at vi ikke lenger trenger å delta i prosessene som er nødvendige for å ende opp med det (for mange) ønskede resultatet: et dyr på tallerkenen. Det er ikke lenger et spørsmål om hva jeg må gjøre for å oppnå det, men snarere hva jeg ikke trenger å gjøre. I våre dager er det, enkelt sagt, nærmest alt.

«[I] takt med at vi lar andre utføre hva vi selv tidligere gjorde, oppstår det en redusert erfaringsdannelse, som gjør at vi blir fremmedgjorte overfor vår indre og ytre natur» hevder Vetlesen og Willig. Nettopp ved at aktiviteten som kunne underkastes moralsk kritikk, drapshandlingen, har blitt overlatt til noen andre, og stadig færre andre, lar det oss enklere avise at det har noe med oss – eller meg – personlig å gjøre.

Det er tross alt ikke jeg som skjærer over strupen eller setter boltene i dyrets hode. Det blir derfor «den følelsesmessige forskyvningen av produksjonen av kjøttet som er problemet [...] de følelsesmessige erfaringene forblir avstumpede», ifølge Vetlesen og Willig.

Men hva hvis de store gårdene og slakteriene alltid var i nærheten av oss, like rundt hushjørnet? Hva hvis slakterienes vegger var laget av glass, at de var vinduer slik at enhver forbigående kunne se direkte inn, møte dyrenes så vel som slakternes blikk?

Her trengs ingen tankeeksperimenter, for dette har vi nylig sett. I 2019 viste NRK Brennpunkt dokumentaren «Griseindustriens hemmeligheter», et resultat av dyrevernansvarlig Norun Haugens femårige undercoverprosjekt i den norske kjøttindustrien. Reaksjonene lot ikke vente på seg. Én ting var at mange ble forferdet over den åpenbare mishandlingen og vanskjøtselen – de systematiske bruddene på dyrevelferdsloven – Haugen avdekket.

Men det som likevel var bemerkelsesverdig, et tankekors sågar, var at mange også ga uttrykk for at de heller ikke visste hvordan dyrene egentlig levde. De visste tilsynelatende ikke hva som var godkjente, myndighetsregulerte levekår – industriens standardpraksiser. Glansbildet av den glade, gryntende gris i bingen og den brautende kua på grønne gressletter levde tydeligvis i beste velgående for overraskende mange.

Landbruksminister Olaug Bollestad (KrF) innkalte kjøttindustriens toppsjefer til et oppvaskmøte sporenstreks. En rekke strakstiltak ble lovet for å bedre velferden for gris. Industrien klappet seg selv på skulderen og begynte med en gang å spille på disse løftene i reklamer. Surprise, surprise: Løftene var ikke verdt papiret de ble skrevet på. Kun to år senere, nå i 2021, ble det publisert materiale fra aktivister i organisasjonen Nettverk for dyrs frihet i NRK-artikkelen «Griseindustriens brutte løfter». Debatten som fulgte fokuserte dog mer på legaliteten ved at aktivistene hadde tatt seg inn på gårdene – som er ulovlig selv om dørene er ulåste – snarere enn det moralsk kritikkverdige i funnene deres. Også i dette tilfellet forskyves kritikkenes gjenstand, sakens kjerne, over på noe svært mindre alvorlig. Selv her blir spørsmål om moralitet underordnet legalitet; juridisk-prosedurale normer er trumf, moralsk kritikk får bortimot ingen gehør.

Den følelsesmessige forskyvningen Vetlesen og Willig beskriver, handler derfor også om en forskyvning av ansvar. Siden det ikke er jeg, den individuelle konsument, som direkte har begått disse ugjerningene, har heller ikke jeg et ansvar for å reflektere over dem når de avsløres.

Jeg er jo bare en liten dråpe i havet, det kan jo vitterlig ikke være mine handlingsvalg, mine hverdagslige forbruksvaner, som bidrar til å holde dette veldige maskineriet i gang. Dette er selvfølgelig ikke for å si at den individuelle konsument på noen som helst slags måte har like mye ansvar som Industrien (med versal). Men det er like fullt påfallende å se den komplette mangel på selvgranskning både hos industrien og allmennbefolkningen når saker som disse rulles opp.

I stedet for kritisk refleksjon over de indirekte konsekvensene av ens tilsynelatende trivielle valg, ser man heller at hvermannsen retter sin frustrasjon og sitt sinne mot dem som har avdekket årsakskjeden, som har gjort det klinkende klart at det finnes en uomtvistelig forbindelse mellom maten på tallerkenen og de skadelidende dyrene vist i undercoverdokumentarene. Man tolker det som et angrep på seg og sine vaner, det blir en trussel mot ens livsførsel. I frykt for å kjenne på ubehaget ved en slik refleksjonsøvelse, i frykt for å kanskje avdekke noe om deg selv underveis, kanaliseres det snarere som aggresjon og rettes mot dyrevernsaktivistene. Man lever helt greit i sin velvillige ignoranse frem til noen rokker ved den komfortable tilværelsen og avkrever en respons, og da blir det nettopp dem man holder ansvarlig; «jeg kan ikke holdes ansvarlig for noe jeg ikke direkte har gjort og noe som nærmest alle gjør, men du er ansvarlig for å ha produsert dette ubehaget, disse vonde følelsene, i meg».

Sammenfatning

Det emosjonelt intrikate og vanskelige ved å ta livet av et annet levende vesen, spørsmålet jeg innledet denne teksten med, har følgelig både forenklet og komplisert seg i lys av de massive teknologiske avansementene gjennom de senere tiår – innovasjoner som har gjort det mulig å omgå hele produksjonsprosessen.

Denne utviklingen, den tiltakende abstraksjonen og distanseringen, kan ikke betraktes som tilfeldig. Der hvor den ovenbeskrevne jegerufølsomheten tidligere var nødvendig i enkelte tilfeller for å kunne drepe andre vesener, har ufølsomheten nå blitt satt i system – fremdyrket, industrialisert, strømlinjeformet og automatisert. Det er et uoverstigelig gap mellom Merkwelt og Wirkwelt, mellom det vi tror foregår og knytter våre handlingsvalg til, og konsekvensene som våre handlingsvalg faktisk – empirisk – produserer. Dette gapet gjør det lettere, mer behagelig, å fortsette i våre vante spor. Men siden våre handlinger nå i Antropocen har globale ringvirkninger – de overskrider tid og rom, transcenderer den lokale og nåtidige konteksten og får konsekvenser både for andre steder og for andre tider (les: fremtiden) – mister handlingene sin private karakter og blir således et felles, offentlig anliggende.

I siste instans tror jeg imidlertid det er litt for enkelt å konkludere med at vår nåværende, destruktive behandling av dyr utelukkende skyldes en evolusjonært utviklet kapasitet til å skru av empatien à la Børresens jegerufølsomhet. Dette er åpenbart et uhyre komplekst og mangefasettert spørsmål. Vår psykisk-emosjonelle og moralske avstand til dyr skapes på flere måter, og i herværende tekst har jeg kun streift innom noen årsaksforklaringer. Dette er på ingen måter en uttømmende diagnose av problemet.

Kanskje synes leseren jeg har tegnet opp et altfor dystert bilde, og oppfatter undertegnede som en ssvovelpredikant eller moraliserende besserwesser som blander seg inn i andres saker, ting jeg egentlig ikke har noe med å gjøre. En slik motstand eller regelrett immunitet mot kritikk, tror jeg er et tegn på hvilket jerngrep forestillingen om individets private og absolutte frihet – frihet til å forbruke det man vil, når man vil, så mye man vil; frihet fra kritikk og korrektiver – har i vår tid. «Our stomachs are full, but we are hollow in our souls» skriver statsviteren David Johns i antologien Keeping the Wild. Utsagnet er en smule polemisk, ja, men i lys av den undersøkte tematikken, tror jeg det står seg godt.

Sosiale medier - en ny arena for mekling

Sosiale medier, en verden som har endret måten vi kommuniserer på. En verden hvor mennesker kan krysse landegrenser ved hjelp av få tasteklikk og mobilisere seg i et fellesskap langt større enn vi noen gang har sett før. En verden der digitale plattformer blir selve arenaen for mediering.

Tirsdag 26. mai 2020 ble en video publisert på Facebook. Videoen viser den 46 år gamle afroamerikanske mannen George Floyd bli kvalt av en politibetjent mens han ligger på bakken og trygler for livet sitt. Videoen spredte seg raskt på sosiale medier og førte til enorme protester og opptøyer både i USA og internasjonalt. Protestene ble arrangert på blant annet Instagram, Facebook og Twitter, og antirasistiske kampanjer som #blackouttuesday- hvor man delte et svart bilde på sitt personlige sosiale medium- spredte seg rundt hele verden. Mennesker på forskjellige kontinenter med forskjellige bakgrunner kunne nå ta del i et felles engasjement i kampen mot rasisme.

Engasjementet på sosiale medier

På plattformer som Instagram og Twitter, hvor det vanligvis blir publisert personlig tilpasset innhold, ble det i kjølvannet av hendelsen i stedet delt bilder, videoer og artikler. Innlegg der man nå argumenterte for og forlangte en endring i både hvordan politiet har lov til å opptre, men også hvordan de sosiokulturelle strukturene rundt rasisme, skulle behandles. Personlig tilpasset innhold ble naturligvis fortsatt publisert og det var selvfølgelig ikke alle som deltok i protestene. Likevel ser man at Black Lives Matter-engasjementet, både fysisk og digitalt, har vært noe av det største i amerikansk historie. Innen 30 april 2021 hadde emneknaggen #blacklivesmatter blitt brukt i mer enn 25 millioner originale innlegg på Twitter - innlegg som til sammen har mottatt rundt 444 milliarder likes, retweets og kommentarer.³

Dette illustrerer hvordan enkeltindivider uten særlig makt og innflytelse ellers i samfunnet kan mobilisere seg i store, digitale folkemasser og kommunisere budskapet sitt med en tyngde som ikke ville vært mulig uten mobiliseringsmulighetene til forskjellige sosiale medier.

Forlanger å bli hørt

På denne måten kan sosiale medier forstås som selve arenaen for mekling. Forskjellige digitale plattformer fungerer som en upartisk tredjeperson, en slags mekler, som legger til rette for dialog og forhandling mellom partene. Sosiale medier kan dermed tolkes som en slags assistert forhandlingsarena, et sted der mennesker kan ytre sine meninger og forlange å bli hørt av store og mektige aktører i samfunnet- selskaper så vel som innflytelsesrike enkeltpersoner en kanskje ikke ellers hadde hatt mulighet til å kommunisere med. Aktører som for eksempel statsmaktene, media, innflytelsesrike organisasjoner. Eller i George Floyds tilfelle: politiet.

Sosiale medier blir dermed en plattform eller arena som tillater enkeltindivider å samle seg på tvers av landegrenser i en såpass stor masse at det påvirker dagsordenen.

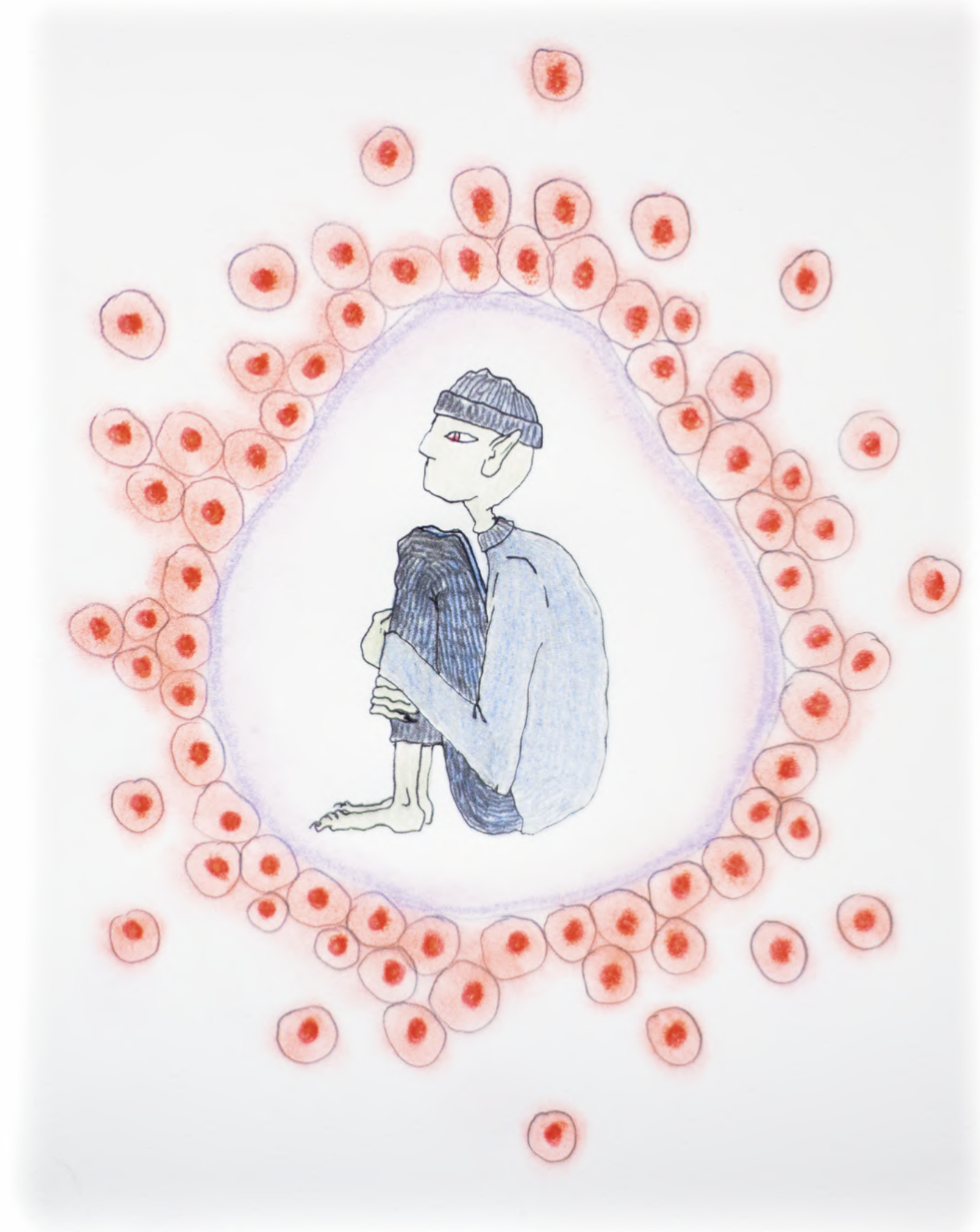
Altså har sosiale medier i saken om George Floyd blitt selve arenaen hvor medialisering skjer, en prosess hvor massemediene påvirker andre områder av samfunnet innenfor politikk, næringsliv, kultur, underholdning og lignende.

I året som har gått siden drapet på George Floyd er det flere ting som har skjedd. Politimannen som holdt Floyd nede i over ni minutter ble funnet skyldig i drapet og dømt til 22,5 år i fengsel. At dommen er en direkte konsekvens av det fysiske og digitale engasjementet som oppsto etter videoen ble publisert, er nok ikke tilfellet. Likevel er det anerkjent at videoen, som var et viktig bevismateriale i rettssaken, spilte en stor rolle i at politibetjenten ble funnet skyldig. Om det hadde vært tilfellet dersom den ikke hadde fått like stor oppmerksomhet på sosiale medier, kan man bare spekulere i.

Sosiale medier blir dermed en plattform eller arena som tillater enkeltindivider å samle seg på tvers av landegrenser i en såpass stor masse at det påvirker dagsordenen.

Når fakta ikke lenger er fakta

De siste årene har måten vi snakker sammen på endret seg i et helt nytt tempo. Diskusjoner og debatter om alt fra politikk til mat har flyttet seg over til digitale flater, på sosiale medier. Det betyr at kommunikasjonen både mellom oss og til oss har blitt forandret. Debatten styres av informasjonskapsler og algoritmer og det er viktig at vi stiller oss spørsmål om i hvor stor grad dette påvirker oss? Hvordan kan vi ha en offentlig debatt når ikke alle deltagere har all informasjon? Hva har det å si for oss at ekkokammere og filterboller siler informasjonen og kommunikasjonen vi ser på sosiale medier?

Sosiale medier har økt farten på kommunikasjonen vår

Den går fortere. Man er ikke lenger avhengig av mellomledd eller andre personer, som avisredaktører eller politikere, for å få gjort budskapet sitt offentlig, eller vente på tilsvar i et brev eller leserinnlegg for å ta debatten videre. Sosiale medier og plattformer har gjort kommunikasjonen umiddelbar. Den er mer direkte. Ved å gi oss muligheten til å kommunisere uhindret i offentlige digitale rom har sosiale medier åpnet opp for en skarpere og mer treffende diskusjonsform. Man er ikke lenger avhengig av å ordlegge seg på riktig måte for å komme på trykk eller sikre kvaliteten i hverken språk eller innhold for å bli hørt. Den nye offentlige samtalen har fjernet flere av disse hindrene og gitt oss kontroll over hva og hvor vi sier noe. Den er blitt mer brutal. At disse hindrene er fjernet, betyr også at man i større grad har måttet godta tøffere ordbruk, karakteristikk og språkbruk enn tidligere. Dette har en åpenbar bakside: økt trakassering, mobbing, trusler og sjikane på sosiale medier.

Vi kan snakke offentlig og direkte med flere mennesker enn noen gang før, og vi kan nå ut med budskap og meninger raskere enn man tidligere har kunnet. Sammen med 24/7-nyhetsjournalistikk er kanskje dette den største omveltningen i den offentlige samtalen vi har sett hittil. Spørsmålet er hva vi gjør når det ikke lenger er vi som styrer ordskiftet, men dataprogrammer og algoritmer. Hva gjør vi når fakta ikke lenger er fakta? De sosiale mediene er innrettet på en slik måte at de skal tilfredsstill deg. Det betyr, i hovedsak, at sosiale medier som Facebook, Twitter, Youtube, for å nevne noen, prioriterer å vise deg innhold du vil se, og skjuler innhold du ikke vil se.

Hva du vil og ikke vil se, lærer de seg basert på informasjon du legger igjen som brukervaner, likerklipp eller hvilken type innhold du bruker mest tid på. Informasjonen disse sidene har om oss kan være et problem i seg selv, men resultatet er en utfordring for vår tid, hvor nettopp disse sidene har blitt de viktigste områdene for debatt og det offentlige ordskiftet. Hva skjer når vi havner i filterbobler og ekkokamre på sosiale medier – har vi noe alternativ?

Ekkokamre og filterbobler styrer oss

Men hva er egentlig et ekkokammer, og hva med en filterboble? Et ekkokammer oppstår når vi får den samme informasjonen repetert om og om igjen og stadig bekreftet. Vi ser det, for eksempel, ofte i Facebookgrupper eller internettforum. De forsterker en mening eller en påstand og svekker andre. Problemet for oss som samfunn og for det offentlige ordskiftet er at disse kamrene ikke alltid skiller på om informasjonen er riktig eller uriktig. Dermed står man i fare for at grupper får forsterket og bekreftet falsk eller feilaktig informasjon. Dette kan påvirke offentligheten på flere måter, hvor noen naturligvis er mer alvorlige enn andre. Man kan fort ende opp med at offentlige diskusjoner og debatter tas på feil grunnlag, eller at politikere fatter vedtak på usikker grunn. I verste tilfelle kan man ende opp slik vi så i USA ved starten av nyåret. Voldelige opptøyer og storming av parlamentet på bakgrunn av falsk informasjon og ekkokamre som for mange av deltakerne ble sentrale i å skape et inntrykk av at det de trodde på var riktig.

Dette kan mye skyldes måten sosiale medier fungerer på – som bestemte sosiale samfunn baserte på visse like meninger, holdninger verdier.

Ved å gi oss muligheten til å kommunisere uhindret i offentlige digitale rom har sosiale medier åpnet opp for en skarpere og mer treffende diskusjonsform.

Hva gjør vi når fakta ikke lenger er fakta?

I et demokrati og ett fritt samfunn er det få ting som er viktigere enn det offentlige ordskiftet og opprettholdelsen av en åpen, offentlig debatt. Det er viktig at man respekterer den prosessen det er at folk diskuterer, debatterer og gjør seg opp en mening om en sak. Derfor er det viktig at vi tør å ta tak i den trenden som nå råder, der ordskiftet flyttes over på plattformer og digitale rom hvor vi har mindre kontroll. På den måten har medaljen som er digital utvikling en lys fremside, men en stor, mørk bakside. Vi får muligheten til å kommunisere å innhente informasjon raskere enn noen gang før, vi kan jobbe raskere og bedre, og vi kan få kunnskap og ferdigheter som tidligere var forbeholdt folk med overskudd av tid og ressurser. Samtidig mister vi i økende grad vårt felles informasjonsgrunnlag. Fakta er ikke lenger fakta. Vi kan ikke lenger stole på at de vi snakker med eller møter har den samme forståelsen av realitetene som det vi har eller at de anerkjenner de samme premisene som vi gjør. Og det er i stor grad ikke lenger vi som styrer den utviklingen, men store teknologiselskap, eller programmerte algoritmer. Vi er i ferd med å miste kontrollen.

De kan sette deg i kontakt med andre som mener det samme som deg, prioritere å vise deg innhold som er enig med deg, og la deg snakke i lukkede grupper der meningene og oppfatningene dine ikke blir motsagt, men forsterket og oppmuntret. Dette ser vi nå skaper en helt ny arena for konspirasjonsteorier og alternativ fakta I verste fall kan din verdensoppfatning bero på en usikker, feilaktig grunnmur som ikke stemmer overens med virkeligheten.

Filterbobler har du enda mindre kontroll over. De tar utgangspunkt i preferansene dine og vane dine på internett og filtrerer innholdet du ser. Dermed får algoritmene kontrollen over tilgangen din på informasjon.² Dette kan påvirke det offentlige ordskiftet fordi de også kan filtrere ut, for eksempel, kommentarer eller tilsvar i en debatt. I bunn og grunn handler dette om informasjonsflyt i et samfunn som i så stor grad har flyttet kommunikasjonen over til digitale plattformer. Hvordan sikrer man at fakta formidles korrekt både mellom folk, men også til folk. Oppblomstringen av nyhetssider på internett har skapt en mer polarisert medie verden. Dette skjer samtidig som informasjons hastigheten på internett har nådd høyder som gjør oss avhengig av autonome løsninger for å filtrere innholdet for oss. Det betyr også at dersom man leser eller oppsøker polarisert innhold kan man få en spiraleffekt der polariseringen forsterkes fordi konvensjonelle informasjonskanaler filtreres vekk til fordel for polariserte kanaler.

